

สภาผู้นำชุมชน

ขับเคลื่อนชุมชนผักไหมน่าอยู่

สภาผู้นำชุมชน ขับเคลื่อนชุมชนผักไหมน่าอยู่

ISBN

พิมพ์ครั้งที่ พ.ศ. 2563

จำนวน 300 เล่ม

สงวนสิทธิ์ตามกฎหมาย

บรรณาธิการ : กฤษดา บัณฑิต
วีระ นิจไตรรัตน์
รัชนีวรรณ นิมิต
กิงฌกา สรรพ์สมบัติ

ออกแบบปก : อารยา ญาณพิบูลย์

สถานที่พิมพ์ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จัดพิมพ์โดย : ศูนย์ประชาสังคมและการจัดการองค์กรเอกชน
สาธารณประโยชน์ (CSNM)

สนับสนุนโดย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

คำนำ

ตำบลผักใหม่เป็นหน่วยจัดการ (Node) โครงการชุมชนนำอยู่ ที่ได้รับการสนับสนุนจาก สสส. สำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม (สำนัก 6) ผู้รับผิดชอบคือนายกองค้การบริหารส่วนตำบล นางจันทร์หา หาญสุทธิชัย ดำเนินการจัดตั้งกลไกสภาผู้นำชุมชน และจัดทำแผนชุมชนขับเคลื่อนประเด็นสุขภาวะระดับหมู่บ้าน มาตั้งแต่ปี 2560 จนถึงปัจจุบัน จำนวน 17 หมู่บ้าน ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในตำบล

จากการดำเนินงานโครงการชุมชนนำอยู่เต็มพื้นที่ตำบลดังกล่าว ก่อให้เกิดบทเรียนประสบการณ์การจัดตั้งกลไกสภาผู้นำชุมชน การจัดทำแผนชุมชน และการขับเคลื่อนประเด็นสุขภาวะระดับหมู่บ้าน ซึ่งมีทั้งกิจกรรมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและกิจกรรมปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างสุขภาพ เกิดผลลัพธ์ที่มีทั้งความสำเร็จและอุปสรรค เหมาะสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และค้นหาแนวทางการขับเคลื่อนสุขภาวะชุมชน โดยชุมชนเป็นอยู่อย่างยั่งยืน

สสส. โดยสำนักภาคีสัมพันธ์และวิเทศสัมพันธ์ (สภส.) ศูนย์ประชาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มข. และองค์การบริหารส่วนตำบลผักใหม่ จึงร่วมมือกับภาคีเครือข่าย จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “สภาผู้นำชุมชนขับเคลื่อนผักใหญ่หน้าอยู่” ขึ้น

หนังสือ “สภาผู้นำชุมชนขับเคลื่อนผักใหญ่หน้าอยู่” เป็นเอกสารประกอบเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งได้รวบรวมองค์ความรู้ที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการชุมชนนำอยู่ตำบลผักใหม่ ผู้เขียนมีฐานะเป็นพี่เลี้ยงประจำชุมชน ถ่ายทอดผ่านงานเขียนด้วยเทคนิคแบบเล่าเรื่อง (Story line) เนื้อหาในเล่มประกอบไปด้วยเรื่องเล่า “สภาผู้นำชุมชนขับเคลื่อนประเด็น

๖ สภาผู้นำชุมชน ขับเคลื่อนชุมชนผักใหญ่หน้าอยู่

สุขภาพของแต่ละชุมชน” แต่ละเรื่องมีเค้าโครงการเขียนที่สำคัญคือบริษัทพื้นที่ การสนับสนุนจากโครงการ กระบวนการทำงาน และผลลัพธ์ที่หวังว่าหนังสือ “สภาผู้นำชุมชนขับเคลื่อนผักใหญ่หน้าอยู่” เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์กับ ขบวนการพัฒนาชุมชนสังคม และผู้ที่สนใจค้นหาแนวทางการพัฒนา แบบมีส่วนร่วม เพื่อความเข้มแข็งยั่งยืนของชุมชน บ้างไม่มากก็น้อย ขอขอบคุณนายกองค์การบริหารส่วนตำบล นางจันทร์หา หาญสุทธิชัย ที่เอื้ออำนวยในการดำเนินงานในครั้งนี้อย่างยิ่ง ขอขอบคุณสภาผู้นำชุมชน ทุกหมู่บ้านที่ร่วมมือกันพัฒนาประสพการณ์ชุมชนหน้าอยู่ขึ้น ได้อย่าง น่าสนใจ ขอขอบคุณพี่เลี้ยงโครงการชุมชนหน้าอยู่ผักใหญ่ทุกคนที่ช่วยกัน เขียนเล่าเรื่องจนแล้วเสร็จ และขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่สนับสนุนให้เกิดการจัดพิมพ์

วีระ นิจไตรรัตน์

มกราคม 2563

คำเปิดเล่ม

การถอดองค์ความรู้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นข้อมูลการดำเนินโครงการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และนำข้อมูลมาเรียบเรียงด้วยเทคนิคการเขียนแบบ “เล่าเรื่อง” (Story Telling) ใช้ภาษาสละสลวย มีความรู้สึกลมผผานอยู่กับข้อเท็จจริงชวนให้ติดตาม โดยมีเนื้อหาภายใต้กรอบเค้าโครงเรื่องที่สำคัญคือ บริบทของพื้นที่ จุดเริ่มต้นในการดำเนินงานโครงการกระบวนการดำเนินงาน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการแสดงทัศนะให้ความเห็นต่อความสำเร็จขององค์ความรู้นั้น ๆ

ดังนั้นการถอดองค์ความรู้ชุมชนเรื่อง “สภาผู้นำชุมชนขับเคลื่อนชุมชนผักใหญ่หน้าอยู่” ในที่นี้จึงไม่เน้นระเบียบวิธีเหมือนงานวิจัย และไม่ใช่งานค้นหาเหตุปัจจัยความสำเร็จเหมือนงานประเมินผล แต่จะให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พุดคุย ซักถาม กันด้วยความสนใจ ตั้งใจ และสังเคราะห์จับประเด็นกระบวนการ วิธีการทำงานในเชิงบทเรียนประสบการณ์จริงที่ดำเนินงานผ่านมา และนำเสนอองค์ความรู้ชุมชนด้วยเทคนิคการเขียนแบบเล่า

การถอดและการสื่อความองค์ความรู้ชุมชนแบบเล่าเรื่องจึงดำเนินไปแบบง่าย ๆ ได้หนังสือเล่มเล็ก ๆ อ่านแล้วได้ความรู้สึกเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน สร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน ผู้ที่สนใจสามารถศึกษาค้นคว้าหาความจริงเพิ่มเติมได้จากพื้นที่จริง และสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้กับพื้นที่ของตนเองต่อไปได้

.....

สารบัญ

คำนำ.....	ก
คำเปิดเรื่อง.....	ค
ผักใหญ่น่าอยู่.....	1
กระสังข์ กับ ขยะ: ผู้จัดการขยะของชุมชนน่าอยู่.....	11
สิ่งใคร่คุณใหม่ในวันที่เปลี่ยนแปลงไป.....	19
(ประเพณี...ธรรมชาติ...และเกษตรอินทรีย์)	
นาทุ่งเหนือ : ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดพลังชุมชน.....	28
นาทุ่ง : วิถีชีวิตที่พึ่งพาเกษตรธรรมชาติ.....	39
ผักใหญ่ใหญ่ : หมู่บ้านนี้ลดใช้สารเคมีในนาข้าว.....	51
กลุ่มทอผ้าบ้านหาด (ของดีในชุมชนที่ไม่ควรมองข้าม).....	61
กลไกวิสาหกิจชุมชน กับแนวคิดการรวมกลุ่มสร้างเครือข่าย.....	67
และสร้างพลัง	

ศูนย์พระพุทธเจ้า สอนธรรมแก่น้อมกระหม่อม
งามดีในพระมหากรุณาธิคุณ พระที่สุสมิได้

ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลผักไหม

ผักไหมหน้าอยู่

ผักไหมน่ายู๋

คำเพียง ร่องล้ำมูล

“ไปที่ไหน ใครๆ ก็ถาม “ผักไหม” คืออะไร ไม่เคยเห็น ไม่เคยรู้จัก”
นายกจันทราพุดขึ้นกลางที่ประชุม ชายหนุ่มได้ยินครั้งแรกก็คิดว่าชื่อนี้
มีความเป็นมาอย่างไร

ตำบลผักไหม อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ ได้รับการจัด
ฐานะให้เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เมื่อปี 2539 มีนายก
จันทรา หาญสุทธิชัย เป็นนายกมาตั้งแต่ปี 2544 จนถึงปัจจุบัน สำนักงาน
อบต. ตั้งอยู่ที่บ้านหาด หมู่ที่ 5 ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 13 กิโลเมตร
มีเนื้อที่ 36.20 ตารางกิโลเมตร มีชุมชนอยู่ในเขตความรับผิดชอบ
17 หมู่บ้าน มีประชากร 1,514 คนวัยเรียน

พื้นที่ตอนกลางเป็นเนินสูงและลาดต่ำไปหาลำห้วยทับทัน
กับลำห้วยวะ มีลักษณะคล้ายกระทะคว่ำชาวบ้านทำนาเป็นอาชีพหลัก
มีศูนย์เรียนรู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีสถานีสูบน้ำ 3 แห่ง ชาวบ้าน
สามารถปลูกพืชหลังนาได้ เช่น ปลูกถั่วเหลือง ถั่วพุ่ม กระเจี๊ยบ และ
มันเทศญี่ปุ่น ไม่มีปัญหาเรื่องตลาดรับซื้อเนื่องจากมีการตั้งกลุ่มรับซื้อ
ผลผลิตในตำบลและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์พืชด้วย มีการลดต้นทุนการผลิต
ด้วยความรู้การเกษตรแบบอินทรีย์ชีวภาพ เช่น ปลูกปอเทืองเป็นปุ๋ยพืชสด
ทำแทนปุ๋ยเคมี นอกจากนี้ชาวบ้านยังทำงานหัตถกรรม เลี้ยงสัตว์ รับจ้างทั่วไป
เป็นอาชีพรอง ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีรายได้เฉลี่ยสูงถึง
56,310 บาท/คน/ปี

มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ผสมผสานกันทั้งลาว เขมร และส่วย พิธี “แซนโดนตา” เป็นความเชื่อท้องถิ่นที่ยังสามารถยึดโยงความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

“ผักไหมเป็นพืชคะ ลำต้นสีเหลืองเหมือนเส้นไหม สมัยก่อนบริเวณนี้มีต้นผักไหมเยอะมาก ชาวบ้านเลยเรียกชุมชนนี้ว่า “บ้านผักไหม” นายกหญิงคนเก่งเฉลยความกลัวเสียงหัวเราะ เขายังยกหน้าแววดาอยากรู้อยากเห็น

ผักไหมเป็นพืชชนิดหนึ่ง ลำต้นเป็นเถาสีเหลืองอ่อนนุ่ม เลื้อยทอดยอดไปตามพุ่มไม้ และต้นไม้ที่มีความชุ่มชื้นทั่วไป จัดอยู่ในจำพวกวัชพืชเหมือนกาฝากดูดกินอาหารจากต้นไม้ที่เกาะอยู่ มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละถิ่นที่ได้แก่ ฝอยทอง เครือเขาคำ เป็นต้น สามารถนำยอดอ่อนมาลวกจิ้มน้ำพริกหรือนำมาผัดรับประทานได้

4 สภาผู้นำชุมชน ขับเคลื่อนชุมชนผักไหม่น่าอยู่

“สมัยก่อนเราทำงานตามนโยบาย การปฏิบัติใช้วิธียิงตรงถึงผู้นำเลย ซึ่งมันต้องใช้กำลังเยอะ ทำมั่วกันไปหมด ปัญหาที่เยอะ เชื่อมงานภาคีก็ไม่ได้มันเหน้อยมากค่ะ” นายจันทรา หรือหน้ากาของทีมงาน อบต.ผักไหมเล่าให้ฟังถึงการเริ่มต้นเป็นนักพัฒนาท้องถิ่น

“ตอนนี้มีกลไกสภาผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้าน เขาคิดกันเองได้ เชื่อมภาคีกันเองได้ รู้จักบทบาทหน้าที่ของสภา ใช้กลไกสภาในการทำกิจกรรมทุกกิจกรรมในชุมชน เสร็จงานก็รู้จักประชุมสรุปกันเอง ชาวบ้านก็รักสามัคคีกันดี ตอนนี้นู่นู้นี้แค่เอาตัวกับหัวใจไปร่วมงานกับชาวบ้าน ไม่ต้องเหน้อยเหมือนเมื่อก่อนแล้วค่ะ” เขาสัมผัสได้ถึงพลังความสุข พลังความภาคภูมิใจ ในน้ำเสียงและแววตาของยอดหญิงนักพัฒนาแห่งผักไหม เขาไม่ได้รับพลังแบบนี้มานานมากแล้ว

โครงการชุมชนน่าอยู่ อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักสร้างเสริมโอกาสและนวัตกรรม (สำนัก 6) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคล ชุมชนและองค์กรทั่วไป เสนอโครงการสร้างเสริมสุขภาพที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย ที่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของชุมชนได้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ ปัญหาด้วยข้อมูล วางแผนแก้ไขปัญหาตามความต้องการของชุมชนกันเอง โดยสนับสนุนการจัดตั้ง “สภาผู้นำชุมชน” ให้เป็นกลไกการดำเนินงาน และมีเครื่องมือการติดตามประเมินผลตามบันไดผลลัพธ์ที่กำหนด และสนับสนุนงบประมาณต่อเนื่อง 3 ปี ตั้งแต่ปี 2560 จนถึงปัจจุบัน

“หนูรู้จัก สสส. เพราะโรงพยาบาลห้วยทับทัน ชวนทำโครงการลด ละ เลิก เหล้า ที่หมู่ 14 บ้านหนองลุงเมื่อปี 2553 จากนั้นก็มีโอกาสเรียนรู้แนวคิด เครื่องมือ และกระบวนการทำงานสร้างเสริมสุขภาพกับอาจารย์สุรพล เอี่ยมสูงเนิน อาจารย์อานาจ ศรีรัตนบัลล์ และผู้ทรงคุณวุฒิ สำนัก 6 อีกหลายท่านต่อเนื่องมา”

ปี 2560 องค์การบริหารส่วนตำบลผักใหม่ ได้รับการพัฒนาให้เป็นหน่วยจัดการพื้นที่ชุมชนหน้าอยู่ (Node) ดำเนิน “โครงการชุมชนหน้าอยู่” เพื่อสร้างความร่วมมือในการกระจายโอกาสการทำงานเสริมสร้างสุขภาพครอบครัวกลุ่มทั้งตำบล 17 หมู่บ้าน

“แรกๆก็กังวลใจมาก แต่คิดว่าเรามีประสบการณ์ที่บ้านหนองลุงแล้ว ทีมงานได้เรียนรู้แนวความคิด กระบวนการและเครื่องมือทำงานของสำนัก 6 มาระยะหนึ่งแล้ว มันท้าทาย เราจะทำงานในตำบลตัวเองได้มั้ย” นายกหญิงเล่าให้เขาฟังถึงความรู้สึกตอนที่รับเป็นผู้จัดการ (PM) หน่วยจัดการพื้นที่ชุมชนหน้าอยู่เต็มทั้งตำบล “ก็บอกน้อง ๆ ทีมงานว่าทำงานให้มีความสุข คิดว่าเรากำลังแบ่งบุญให้กับทุกชุมชน ไปหาความรู้มาประยุกต์ใช้กับงานประจำในพื้นที่ของเรา”

“งานสำคัญ คือ การจัดตั้งสภาผู้นำชุมชนขึ้นในแต่ละบ้าน และสนับสนุนให้กลไกสภาช่วยกันวางแผนแก้ไขปัญหาสุขภาพของชุมชนกันเอง ” นายกหญิงเล่าให้ฟังถึงแนวคิดสำคัญของโครงการชุมชนหน้า

สภาผู้นำชุมชน เป็นการจัดโครงสร้างองค์กรขึ้นใหม่ในชุมชน ประกอบไปด้วยผู้นำทางการและไม่ใช่ทางการได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภา อบต. อสม.และผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน สภาเป็นช่องทางเพิ่มการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยใช้กิจกรรมประเด็นสุขภาพชุมชนเป็นแบบฝึกหัดให้สภาเรียนรู้กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือเรียนรู้การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลมาวางแผนชุมชน และเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา ร่วมกัน เช่น ทำกิจกรรมประเด็นการจัดการขยะ การลด ละ เลิกเหล้า การลดการใช้สารเคมีในนาข้าว เป็นต้น ในระหว่างดำเนินกิจกรรมจะมีระบบการติดตามสนับสนุนจากพี่เลี้ยงเข้าไปร่วมสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

“เราเริ่มจากการประชุมประชาคมถามความสมัครใจ
เข้าร่วมโครงการชุมชนน่าอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน ปีแรกเข้าร่วม
12 หมู่บ้าน อีก 5 หมู่บ้านขอเข้าร่วมในปีต่อมา เมื่อเห็นผลดี
ในการเข้าร่วมโครงการ”

เมื่อได้รับการสนับสนุนงบประมาณโครงการแล้ว จึงจัดประชุมประชาคมเพื่อจัดตั้งกลไกสภาผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้าน โดยพี่เลี้ยงและทีมหน่วยจัดการจะเข้าไปทำกระบวนการชี้แจงและจัดตั้งสภาผู้นำชุมชน จากนั้นสภาผู้นำชุมชนจะดำเนินงานกันเองตามกระบวนการโครงการ ชุมชนนำอยู่ คือ เก็บข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ วางแผน ดำเนินกิจกรรมตามแผน ติดตาม และสรุปบทวนผลการดำเนินงาน ซึ่งมีคำถามสำคัญคืออะไรทำได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ อะไรทำไม่ได้ทำไม่ได้เพราะอะไร แล้วจะแก้ไขอย่างไร โดยมีพี่เลี้ยง ซึ่งเป็นพนักงานและเจ้าหน้าที่ อบต. คอยให้คำปรึกษาแนะนำ และเสริมพลังชุมชนอย่างใกล้ชิด

“ตอนนี้เหนื่อยน้อยลงละ มีปัญหาอะไรที่พี่เลี้ยงชุมชนจะนำเข้าไปประชุมประจำเดือน ทีมหน่วยจัดการ 5 คนจะแก้ปัญหาตัวเองก่อน ถ้าเกินกำลังเราจะเข้าไปช่วย” ผู้จัดการหน่วยจัดการพื้นที่โครงการชุมชนนำอยู่ผักไหม พูดด้วยรอยยิ้มสบายใจ “ตอนนี้มันดีมาก กลไกสภาผู้นำชุมชนทำให้เราไม่แบ่งพวก ไม่มีห้องที่ไม่มีห้องถิ่น เราทำงานเป็นหน่วยเดียวกัน ทำด้วยกัน ต่อเนื่องกันไป”

คุณจันทรา หาญสุทธิชัย ในฐานะนายกองค์การบริหารส่วนตำบลผักไหม ซึ่งอยู่ในบทบาทนายกมานานถึง 20 ปี ขณะเดียวกันก็อยู่ในฐานะผู้จัดการหน่วยจัดการพื้นที่ชุมชนนำอยู่ตำบลผักไหมด้วย คนเดียวมีสองฐานะ ขับเคลื่อนงานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน จึงสามารถบูรณาการงบประมาณของงานหน่วยงานต่าง ๆ ที่ลงสู่พื้นที่เหมือนกัน และมีวัตถุประสงค์เหมือนกัน ให้ดำเนินการไปด้วยกัน ไม่ซ้ำซ้อนกัน แต่ต่อยอดกันไปโดยใช้เป้าหมายของพื้นที่เป็นตัวตั้งได้เป็นอย่างดี เช่น งบประมาณ สปสช. สสส. อบต. จนทำให้ผู้บริหารระดับอำเภอ ระดับจังหวัดกล่าวชื่นชมตำบลผักไหมว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

8 สภาผู้นำชุมชน ขับเคลื่อนชุมชนผักไหมน่าย่อย

“เมื่อก่อนหนูทำงานหนักมาก ไม่รู้จักการประเมินตัวเอง ก่อนหลังอย่างไร รู้แค่ว่าสั่งการมาก็รีบทำ มั่วมางานไม่เป็นระบบ มาทำงานกับ สสส. ได้เรียนรู้การประเมินตัวเอง การบริหารทีม รู้จักเขียน Timeline เป็นระบบมากขึ้นค่ะ” ผู้จัดการหน่วยจัดการที่ผ่านการเคียวกรำจากระบบโครงการชุมชนน่าย่อย สำนัก 6 มาอย่างต่อเนื่องบอกถึงสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปของตัวเองและทีมงาน “ทีมงานก็เหมือนกัน เมื่อก่อนต่างคนต่างทำหน้าที่หลักของตนเอง ตอนนี้องค์ไหนว่างก็ไปช่วยงานอีกกองหนึ่ง โดยไม่ต้องบอก มีความเห็นอกเห็นใจกัน รักกัน ไม่เห็นแก่ตัว เป็นห่วงกัน ทำงานดีก็ชื่นชมก็อยู่ด้วยกัน เป็นครอบครัวเดียวกัน เป็นทีมเวิร์กมาก มันเกิดจากจิตใจที่อ่อนโยนลง ซึ่งเห็นชัดมาก” ตอนนี้เขาไม่แปลกใจเลยที่ทำไมพนักงานและเจ้าหน้าที่ อบต.ถึงเรียกนายกว่า “แม่” ว่า “น้ำกา” “หนูพูดกับทีมงานตลอดว่าถ้าบ้านเราไม่ดีก็ไม่มีความสุข ช่วยกันทำดี บุญกุศลจะหนุนให้สิ่งดีดีเข้ามาหาเรา หนูจะกอดให้กำลังใจกับทุกคน เราจริงใจต่อกัน เคียงบ่าเคียงไหล่กันไป เขาล้มเราต้องช่วยพยุงให้เขาลุกขึ้นให้ได้”

เขาไม่อยากเชื่อว่าองค์ความรู้เรื่อง “แผนแม่บทชุมชน” ที่นำประยงค์ วรรณรงค์ ผู้นำชุมชนรางวัลแมกไซไซ ได้พัฒนาขึ้นที่ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อ 20 ปีที่แล้ว และผู้ใหญ่ ไชคชัช ลิ้มประดิษฐ์ ได้นำองค์ความรู้มาปฏิบัติจนเป็นรูปธรรมที่หมู่บ้านหนองกลางดง อำเภอศีลาลัย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในเวลาต่อมานั้น มันจะมาปรากฏเป็นรูปธรรมในโครงการชุมชนน่าย่อย สสส.สำนัก 6 ได้

“ชุมชนที่สามารถรวมตัวกันพัฒนาตนเองได้ และชาวบ้านมีความสามารถควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ของตนได้ นั่นคือการเสริมพลังชุมชนในระดับหมู่บ้าน บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ชุมชน” แนวคิดสำคัญของโครงการชุมชนน่าย่อยได้ถูกแปรไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ที่นี้ ที่ตำบลผักไหม อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

เขาอิม เต็ม กับเรื่องราวที่ได้พบเห็น
ดีใจกับ สสส.สำนัก 6 ชื่นชมผู้ออกแบบ
การขับเคลื่อนขยายผลองค์ความรู้ “สภาผู้นำ
ชุมชน” ผ่านโครงการชุมชนน่ออยู่ไปทั่วประเทศ
เขาอิมยิ้มเก็บก่าเอาพลังที่ได้รับวันนี้
เป็นทุนไว้ใช้ในการเดินทางต่อไป

5 มกราคม 63

กระสังข์ กับ ขยะ
สู่การจัดการขยะของชุมชนน่าอยู่

กระสังข์ กับ ขยะ : สู่การจัดการขยะของชุมชนน่ายอยู่

สด วงษ์ภักดี

วันนี้ผมมีเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งที่ผมได้ไปสัมผัส ซึ่งมันเป็นเรื่องของขยะ เรื่องนี้เมื่อพูดถึงทุกคนอาจจะไม่ชอบ ทั้งกลิ่นที่โชยมา ทั้งสีที่ไม่สุนทรีย์ ทั้งแมลงต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ขยะ แต่สิ่งเหล่านี้ได้ถูกจัดการผ่านการทำงานร่วมกันของสภาผู้นำชุมชนและชาวบ้านกระสังข์ที่ร่วมแรงร่วมใจกันทำให้ “กระสังข์ กับ ขยะ” ถูกจัดการไปด้วยกันได้

ถ้าอย่างนั้นขอเริ่มจาก **จุดเริ่มต้น** จากองค์การบริหารส่วนตำบลผักใหม่ได้เสนอแนวความคิด การพัฒนาชุมชนภายใต้กลไกสภาผู้นำชุมชน โดยศึกษาจากวิถีทัศน์ชุมชนหนองกลางดงของท่านผู้ใหญ่โชคชัย ลิมประดิษฐ์ ที่ก่อตั้งสภาผู้นำชุมชนแล้วประสบผลสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านจนมีชื่อเสียงคนรู้จักระดับประเทศ หลังจากนั้นผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านกระสังข์จำนวน 8-9 คน ได้ศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ระหว่างชุมชนหนองกลางดง และชุมชนบ้านกระสังข์ ซึ่งทุกคนก็คิดว่าบริบทไม่ต่างกันมากนัก จึงตัดสินใจทันที และก่อตั้งสภาผู้นำชุมชนภายใต้การสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลผักใหม่

“นี่คือจุดเริ่มต้นของกระสังข์ บ้านเรา สิ่งแรกคือตัวอย่างที่บ้านเรา อยากรู้เดี๋ยวนี้จัดการเรื่องขยะ และ ได้รับการสนับสนุนจากตำบลด้วย แต่ที่สำคัญที่สุดคือผู้นำของเรา ได้วิเคราะห์ความเป็นไปได้ก่อนที่จะ ตัดสินใจทำงาน สิ่งนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่สุดและเป็นหัวใจการทำงานเลย”

ผมได้เห็นการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของผู้นำหมู่บ้านกระสังข์ ในการจัดขยะ สู่ขั้นตอน การขับเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชน แต่ก่อนที่จะ เริ่มงานเรื่องการจัดกาขยะนั้น ทางสภาผู้นำชุมชนบ้านกระสังข์ มีกฎกติกาข้อตกลงภายใต้สภาอยู่ 5 ข้อ คือ 1.ประชุมสภาผู้นำชุมชน เดือนละ 1 ครั้ง 2.ไม่ดื่มเหล้าเข้าประชุมสภาฯ 3.ไม่พูดเสียดสีผู้อื่น ให้เกียรติรับฟังคนอื่นพูด เคารพมติที่ประชุม ไม่นำเรื่องที่ไม่ดีไปพูด นอกการประชุม 4.เข้าประชุมตรงต่อเวลานัดหมาย 5.ใส่เสื้อที่มสีสภา เข้าประชุมทุกครั้ง เป็นกฎกติกาข้อตกลงที่ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ในการทำงานร่วมกัน และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ตามความถนัด ของสภาแต่ละคน เช่น ฝ่ายอำนวยการ ประธาน รองประธาน ในการ ดูแลงานสภาในภาพรวมทั้งหมด ตำแหน่งเหรียญกฐินดูแลเรื่องการเงิน และบัญชี ตำแหน่งเลขานุการเรื่องเอกสาร รายงานการประชุม การรวบรวมเอกสารงานต่างๆ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายปฏิคม เป็นต้น มีการประชุมสภาผู้นำชุมชนทุกเดือนอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง เพื่อเป็นเวทีพูดคุยกัน นำเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านทุกด้านมาพูดคุยกัน และนำปัญหาแต่ละคุ่มมาเสนอที่ประชุม เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน จนปัญหาของชุมชนได้รับการแก้ไขร่วมกัน

พอมาถึงเรื่องจัดการขยะก็ทำให้ทางหมู่บ้านกระสังข์ได้วิเคราะห์ การทำงาน และได้ออกแบบกิจกรรม ตั้งแต่การทำความเข้าใจ การอบรม ให้ความรู้ การหาวิธีจัดการขยะในครัวเรือน มีการคัดแยกขยะทุกครัวเรือน มีกฎกติกาการจัดการขยะชุมชนปฏิบัติร่วมกันในชุมชน ส่วนพื้นที่สาธารณะ มีการร่วมด้วยช่วยกันจัดการขยะที่สาธารณะ เดือนละ 1 ครั้ง โดยร่วมกัน ทุกภาคส่วนในชุมชน สภาผู้นำชุมชนมีการออกแบบติดตามประเมินผล เดือนละ 1 ครั้ง โดยแบ่งเป็น 9 คุ่ม และนำข้อมูลแต่ละคุ่มเข้าประชุมสภา ผู้นำชุมชนทุกเดือน ทำให้สภาสามารถแก้ไขปรับปรุงปัญหาที่เกิดขึ้น ระหว่างการทำงานได้

เมื่อผมมองเข้าไปในหมู่บ้านกระสังข์ ผมได้เห็นภาพความน่าอยู่ของคนหมู่บ้านจากการทำงานอย่างมีความสุขของผู้นำ และชุมชนร่วมกัน **ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น** ก็สะท้อนออกมาอย่างน่าชื่นใจ โดยในปีแรก การจัดการขยะในชุมชน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 173 ครัวเรือน ก่อนที่ทางหมู่บ้านกระสังข์จะเริ่มทำงานกัน ในชุมชนมีขยะทุกประเภทเฉลี่ย ครัวเรือนละ 51 กิโลกรัมต่อเดือน ทั้งชุมชน 8,823 กิโลกรัมต่อเดือน ถ้าต่อปีอยู่ที่ 105,875 กิโลกรัม/ชุมชน/ปี และพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ คิดเป็นตารางเมตรละ 7-10 ชื้น เมื่อมีการดำเนินกิจกรรม ภายใต้การขับเคลื่อนงานของสภาผู้นำชุมชน โดยแบ่งการทำงานออกเป็น 9 คุ่ม มีการติดตามประเมินผลของสภาผู้นำชุมชนทุก ๆ เดือนภายในระยะเวลาหนึ่งปี ทั้ง 9 คุ่มในหมู่บ้าน มีขยะในครัวเรือนลดลงจาก 29 กิโลกรัม คงเหลือ 22 กิโลกรัม ที่เหลือเป็นขยะที่มีประโยชน์ เช่น ขยะรอขาย ขยะเกิดจากมูลสัตว์เลี้ยงเพื่อเป็นปุ๋ยในการทำการเกษตร พื้นที่สาธารณะมีการจัดการขยะเดือนละ 1 ครั้ง ทำให้มีความสะอาดเป็นระเบียบ แต่ละคุ่มมีการจัดการสิ่งแวดล้อมสวยงาม การจัดการขยะในครัวเรือน จำนวน 163 ครัวเรือน มีการจัดการขยะ มีการคัดแยกขยะถูกวิธี ทำให้ครัวเรือนสะอาด คิดเป็นร้อยละ 94 เกิดเป็นครัวเรือนสะอาดต้นแบบ 9 ครัวเรือน ชุมชน 9 คุ่มสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย ที่สาธารณะสะอาดขยะลดน้อยลงจนได้รับคำชมจากหน่วยงาน และชุมชนอื่น ๆ ที่ผ่านไปมา

“ผมเป็นอีกคนหนึ่งที่ได้เข้าไปสัมผัสการทำงาน เรื่องการจัดการขยะของคนในหมู่บ้านกระสังข์ ถึงแม้ว่าจุดเริ่มการทำงานจะเกิดจากผู้นำ แต่การทำงานนั้นได้ขยายผลลงสู่ชุมชน ทำให้คนในชุมชน คนในหมู่บ้านได้ประโยชน์ ซึ่งเห็นได้จากขยะที่ลดลง และสามารถคัดแยกขยะเพื่อนำไปขายได้”

การที่เราจะจัดการปัญหาอะไรให้ได้นั้น สิ่งแรกเราต้องรู้จักวิเคราะห์ รู้จักว่าตนเองอยู่จุดไหน และสามารถจัดการอะไรได้บ้าง เมื่อเรารู้จักตนเองอย่างแจ่มชัดเช่นหมู่บ้านกระสังข์แล้ว ก็จะทำให้เราสามารถทำงานภายใต้สิ่งที่มีอยู่และประสบความสำเร็จได้ในที่สุด โดยที่ประโยชน์สูงสุดที่ได้คือ ชุมชนน่าอยู่

12 มกราคม 2563

โรงเรียนบ้านสิงไครยศใหม่
บ้านสิงไครยศใหม่
สม. ส. เต็ก. อาร. ไช้สารเคมีในนาข้าว.
ถนนสิงไครยศใหม่ หมู่ ๖ ตำบลสิงไครยศใหม่ อำเภอสิงไครยศใหม่ จังหวัดสิงไครยศใหม่

สิงคโปร์ ยุคใหม่ในวันที่เปลี่ยนแปลงไป (ประเพณี...ธรรมชาติ...และเกษตรอินทรีย์)

สิงไคร ยุคใหม่ในวันที่เปลี่ยนแปลงไป (ประเพณี...ธรรมชาติ...และเกษตรอินทรีย์)

วารินทร์ กระสังข์

บ้านสิงไครเมื่อราว ๆ 250 ปีที่แล้ว มีกลุ่มคนหนึ่งอพยพมาจากเขตตำบลเมืองหลวง ทางทิศใต้ของอำเภอ อุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในปัจจุบัน เป็นการแยกย้ายจากภัยธรรมชาติ ปีแห่งภัยแล้งอย่างรุนแรง มีการตั้งหลักปักฐานอยู่ที่ใกล้หนองน้ำใหญ่ซึ่งที่อยู่ปัจจุบัน มีต้นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง ชื่อต้นตะไคร้ ต่อมามีคนมาพูดและใช้ภาษาเป็น สิงไคร จนได้มีชื่อหมู่บ้านว่า บ้านสิงไคร ปัจจุบัน ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลผักไหม อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ สมัยแต่ก่อนตั้งแต่มีการปกครอง มีผู้ใหญ่บ้านทั้งหมด 10 ท่าน จนถึงปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อนายเปอะ วิเศษชาติ และเกินร้อยละ 80 ของชุมชนนามสกุลในชุมชนจะมีแต่ "วิเศษชาติ" ปัจจุบันมีครอบครัวอาศัยอยู่ 79 ครอบครัว

สิ่งใคร่ในสมัยที่การเกษตรเพื่อการทำมาหากินในครอบครัว สมัยนั้น การทำนา ก็กับการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ในภาคการเกษตรที่แต่ละครอบครัว ต้องทำทุกครัวเรือน เพราะเป็นอาชีพหลักที่สมัยนั้นทำ และสร้างรายได้ ให้กับครอบครัวบ้านสิ่งใคร่ ณ ตอนนั้น

ครั้งหนึ่ง เด็กชายผู้อยู่ในถิ่นชนบทกับประเพณีการทำนาอย่าง ประณีตและตั้งใจจากพ่อแม่ที่เคยพร่ำบอกให้ลูกหลานได้คงไว้ตลอดไป... วันวานนั้นยังคงปลื้มเดือน

เด็กชายชนบท เล่าบอก ครั้นพ่อแม่จะทำนา เมื่อประมาณ 100 กว่าปีที่แล้ว ยามเช้าเดือนหกฝนกะตกพริ้วๆ ชาวนาจะยิ้มได้อย่างสุขใจ บอกลูกหลานเอ๋ย ..ถึงเวลาลงแรกนาแล้วเจ้าเอ๋ย เดือน 6 ขึ้น 9 ค่ำ หรือ 13 ค่ำ พ่อกะแม่จะพาเจ้าลงแรกนาขวัญ มีของหาบใส่ตะกร้า ไก่ต้ม ตัวเมียรุ่น ไช้ต้ม ผ้าสไบ สวยๆ แหวน สร้อย หมากพลู ยาสูบ พาลูกหลานลงนา บอกพระแม่โพสพ เจ้าแสดนา วันนี้ลูกหลานเอาไก่ต้ม ไช้ต้ม ผ้าสวยๆ บอกให้รู้ว่า ถึงเวลาทำนาปีนี้แล้วให้ลูกหลานทำนาได้ ผลผลิตดีสุขสบายทั้งครอบครัว พ่อกะแม่บอกเด็กชายชนบทว่า “เจ้าดูซิ คางไก่เจ้าสวย เรียวยาว โค้งงอน งาม ปีนี้ ข้าวสวย นะลูก

ยามถึงเพลาก็บีบเกี่ยวเจ้าเอ๋ย.. เจ้าจงบอกแม่โพสพ เจ้าแสดนาเฮย ลูกหลานจะเก็บเกี่ยวข้าวที่ลูกหลานปักดำไว้ นำไปขยอ ไปคูณ เข้าฉางข้าว ไช้ต้ม น้ำขมิ้นบอกกล่าว แม่โพสพ ลูกหลานจะเกี่ยวข้าวเข้าบ้านแล้ว

เด็กชายชนบทยังจำปลื้มเดือน

“โอ้... ถึงเวลาเก็บเกี่ยวข้าวเปลือกเข้าฉาง เจ้าเอ๋ย มีไช้ต้ม ต้นกล้วย ต้นอ้อย บอกกองข้าวพ่อนว่า ลูกหลานจะทูปตี เหยียบเจ้าแม่โพสพ อย่าได้โกรธ แก่ลั้งลูกหลานเลย เด็กชายชนบทบอกเล่า จากวันวานถึงวันนี้ ประเพณีนี้เลื่อนลางจางหายไปไม่กลับมาเลย”

เมื่อครั้งเด็กชายชนบทเติบโตเข้าสู่วัยทำงาน การจัดการชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนไป จากแนวคิดของผู้นำชุมชนที่มุ่งเน้นพัฒนาชุมชนทุกๆ ด้าน ให้เหมือนบ้านเมืองเคียงข้าง การพัฒนาผู้นำชุมชนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิดตามยุคสมัย เด็กชายชนบทรับรู้เสมอว่าบ้านสิ่งใด มี 8 คุ่มในการพัฒนาชุมชนในครั้งนั้น การก่อตัวแต่ก่อนจากหลักพัฒนาชุมชน “คณะกรรมการหมู่บ้าน” การรับนโยบายจากรัฐบอกและพัฒนาชุมชน ด้วยการคิดว่าจะเป็นการพัฒนาชุมชนที่ให้ได้ดีที่สุด แต่ก็มีปัญหาและอุปสรรคมากมาย แต่ก็ด้วยการจัดการชุมชนที่มี “กม15” เป็นแกนการพัฒนาและช่วยและจัดการชุมชนให้เป็นชุมชนที่บริหารและจัดการพัฒนาดตนเองให้ได้ ครั้งหนึ่ง

ดังเทพนิยาย..เรื่องหนึ่ง เมื่อเข้าสู่ยุคสมัย ผู้ใหญ่บ้าน มีชื่อว่า วัลภ วิเศษชาติ ผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 10 ของหมู่บ้าน มีหน่วยงานหนึ่ง นำองค์ความรู้และแนวคิดใหม่ให้ท่านผู้ใหญ่ได้รับรู้ บรรจบกับผู้ใหญ่ที่เป็น ผู้ใหญ่ยุคสมัยใหม่ เข้ารับและบอกแนวคิดต่าง ๆ ที่ได้รับรู้จากแนวคิดใหม่ๆ ลงสู่บ้านสิ่งใดในครั้งนั้น จากการดำเนินงานในปีแรก เป็นการจัดการ ชุมชนโดยเป็นโครงการ

“บ้านสิ่งใดยุคใหม่ลด ละเลิกการใช้สารเคมีในนาข้าว”

มีการจัดการและพัฒนาชุมชนโดยมีการบริหารหมู่บ้านกับคำว่า “สภาผู้นำชุมชน” ครั้งนั้น บ้านสิ่งใดได้ สภา 22 คน ในการจัดการชุมชน และระดมความคิดสู่ชุมชนโดยใช้หลักและการจัดการชุมชนโดย “สภาผู้นำชุมชน” มีการประชุมตกลงหารือ มีข้อสรุป และได้ถูกดึกา ในการพัฒนาบ้านสิ่งใด ใช้การจัดการทั้ง 8 คุ่ม ให้แต่ละคุ่มพัฒนา เก็บรวบรวมข้อมูลมาเข้าที่ ประชุมบอกเล่าและพิจารณาให้ ที่ประชุมรับรอง และลงสู่ชุมชนในครั้งนั้น ทว่าโครงการที่บ้านสิ่งใด ดำเนินการเรื่อง ลดละเลิก การใช้สารเคมี บ้านสิ่งใดเอง มีการทำนา ลดแล้วหลายๆครอบครัว แต่ก็ยังเป็นผลพลอยได้สู่ชุมชนที่ดำเนินการ มาก่อนทำให้ กระแสเข้าสู่ครัวเรือนอย่างฝังใจ ลดและขยับมาทำนา อินทรีย์อย่างเห็นผลเร็ว ทว่า ปีแรก 470 ไร่ การลด ละ เลิกใช้สารเคมี จากเนื้อที่กว่า 1,200 ไร่ ที่สภาสะท้อนบอกก็เป็นผลลัพธ์ที่ชุมชนรับรู้ จากการพัฒนา สภาผู้นำชุมชนก็มีกลุ่มที่ทำนาเข้ากลุ่มต่างๆ อาจจะเป็น ความโชคดีที่บ้านสิ่งใดมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

ศูนย์วิสาหกิจชุมชน
ตำบลผักไหม การจัดการการทำนา
ปลอดสารที่เป็นภาคีเสริมและ
องค์ความรู้ เข้าสู่บ้านสิงไครอย่าง
เห็นชัดเจน การพัฒนาองค์ความรู้
การทำนาหลายๆแบบหลายๆ อย่าง
แต่แล้วความบรรจบก็เข้าสู่บ้านสิงไคร
อีกครั้ง

“สยามคูโบต้า ภาคีเสริม กับ การพัฒนาที่
ปรับเปลี่ยนแนวคิดชุมชน”

สภาบ้านสิงไคร่ได้รับองค์ความรู้จากเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป มองเห็นผลผลิตที่เน้นให้ชุมชนได้ผลผลิตที่มากขึ้น สะดวกรวดเร็ว และตอบสนองการทำงานยุคใหม่ ประจวบเหมาะ กับนโยบายรัฐบาล จนศุญชัยวิสาห์กิจชุมชนตำบลผักใหม่จากการดำเนินงานและกรรมวิธีการจัดการเป็นการทำงานเป็นกลุ่มบ้านสิงไคร่ครั้งนั้น สภาบ้านสิงไคร่ก็เป็นหนึ่งในแกนหลักทำงานร่วม และนำเอาความรู้เข้าสู่ชุมชนปรับเปลี่ยนแนวคิดและการจัดการการทำนา เข้าสู่การทำนาแบบใหม่ การใช้เครื่องจักร นาหยอด นาดำ กระบวนการทำนาอย่างประณีต มีผลงานการันตี คือ

“นาแปลงใหญ่”

สภาบ้านสิงไคร่ดำเนินกิจกรรมควบคู่กับนโยบายรัฐบาล จนครั้งผลลัพธ์ที่ชุมชนเกิดขึ้นมีเกษตรกรบ้านสิงไคร่ที่มีการเปลี่ยนแปลง จากการทำนาหลายๆ แบบที่ให้ชุมชนได้รับผลกลับ “ราคาต่อผลผลิต”

ทำให้บ้านสิงไคร่มีชุมชนที่ได้รับผลผลิตต่อการทำงานที่ต่างจากชุมชนอื่น อย่างชัดเจนและต่างจากราคาทางท้องตลาดทั่วไป อย่างน้อย 2-5 บาท ต่อกิโลกรัมในครั้งนั้นอาจเพราะฟ้าลิขิต

จากการดำเนินงานครบจบหนึ่งปีแห่งการลงเรียนรู้อันทั้งทีมสภาหลัก และสภาทั้งหมดร่วมกับพี่เลี้ยงชุมชน หนึ่งแรงผลักดันสู่ชุมชน มีบทเรียน และปัญหาเข้าสู่สภาสิ่งใดอย่างมาก ทว่าทะเลยังคงมีคลื่น สภาบ้านสิ่งใด ก็ดำเนินงานจบเข้าปีที่ 2 จากองค์ความรู้ และแนวคิดต่างๆ ที่เป็นหนึ่งเดียวกันคือ “พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง”

“แต่อนิจจัง” ดังคำกล่าวที่ว่า “สงครามยังไม่จบอย่านับศพทหาร” สภาบ้านสิ่งใดได้ขัดเกลาวินัยยุทธทุกกระบวนท่าในการพัฒนาชุมชน จนได้ดำเนินการเข้าสู่ปีที่ 3 ในเรื่องที่เป็นประเด็นท้าทายสภาอย่างยิ่ง

“การบริโภคผักอย่างน้อย 400 กรัมต่อ คนต่อวัน” สภาบ้านสิ่งใด ก็ได้ดำเนินการอย่างเข้มข้นมีการประชุมทุกๆ เดือนอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 2-3 ครั้ง มีการออกติดตามผลของสภาทั้ง 8 คุ่ม การจัดการข้อมูลที่แน่ชัด คอยกันอย่างจริงจัง เข้าถึงประชาชน มองการพัฒนาชุมชนเป็นที่ตั้ง จนบ้านสิ่งใดเข้าสู่ยุคแห่ง การทำและผลิตผลทางการเกษตรปลอดสารเคมี อย่างเห็นเด่นชัดที่สุด การส่งเสริมปลูกผักไว้บริโภค อย่างน้อย 5 ชนิด เป็นการดำเนินงานทั้งชุมชน สภาบ้านสิ่งใดมีการส่งเสริมการปลูกพืช หลังฤดูทำนาเพื่อเสริมรายได้หลายๆ ชนิด เช่น ปอเทือง ถั่วเหลือง ถั่วพว้า มันเทศญี่ปุ่น ตะไคร้ ที่เป็นการส่งเสริมควบคู่กับสภาในการบังคับใช้ในชุมชนโดยให้ชุมชนได้ประโยชน์มากที่สุด แต่ด้วยสภาบ้านสิ่งใดที่มี

หลากหลายกลุ่มและมีแนวคิดเดียวกันคือพัฒนาชุมชน สถาบันสิ่งใคร่ ได้มีการส่งเสริมปลูกพืช กระจับปี่แดง อัญชัน และหาตลาดส่งออกเองให้ ชุมชนได้ปลูกสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนของตนเองและแปรรูปเข้าสู่ท้องถิ่น อื่นๆ อาทิเช่น ขนมจากดอกอัญชัน น้ำกระจับปี่ในงานต่างๆ ที่ชุมชน ดำเนินการและส่งออกสู่ท้องถิ่นอื่นๆ กำลังสร้างกระแสให้หมู่บ้านข้างเคียง ได้ดำเนินการเหมือนกัน เป็นฐานแหล่งเรียนรู้สู่ชุมชนอื่นๆ นี้ก็เป็น การดำเนินงานของ “สถาบันสิ่งใคร่”

“ทว่าสี่ตีนยังรู้พลาดนักปราชญ์ยังรู้พลั้ง”

สถาบันสิ่งใคร่ก็ดำเนินงานทั้งหมดนี้เป็นทำงานควบคู่กับภาคี สันับสนุนอื่นๆ หลายๆ ด้านและมีทีมสนับสนุนหนุนเกื้อด้วยกันจึงเป็น สถาบันสิ่งใคร่จนทุกวันนี้ จากหนึ่งความคิดเล็กๆ ที่ช่วยก่อหนุน ทำให้ ได้เรียนรู้ในเรื่องของการจัดการชุมชนหลายๆแบบและปรับความคิดตัวเอง และการทำงานกับชุมชนเข้ากับชุมชนได้อย่างดี และเป็นการสร้างบุคลากร ที่กล้าคุยกับชุมชนได้อย่างไม่เคอะเขิน สามารถนำความรู้กลับมาใช้กับ ชุมชนตนเองที่อยู่และสร้างการมีความคิดใหม่ๆ ให้กับตัวเอง ได้เรียนรู้ จากองค์ความรู้ต่างๆ จากหน่วยงานที่มีชื่อว่า “สสส.”

12 มกราคม 2563

นาทุ่งเหนือ : ความขัดแย้ง
ที่ก่อให้เกิดพลังชุมชน

นาทุ่งเหนือ : ความขัดแย้ง ที่ก่อให้เกิดพลังชุมชน

นันทนภัทสรณ์ อิทสอน

ชุมชน หรือหมู่บ้านใดไม่มีความขัดแย้งชุมชนนั้นก็จะไม่พัฒนา ประโยชน์สะท้อนภาพการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนาทุ่งเหนือ ที่สามารถจัดการความขัดแย้งไปสู่ความเข้าใจในการทำงานได้อย่างลงตัว และเดินหน้าการทำงานร่วมกันต่อไปได้ แต่ก่อนที่เราจะเรียนรู้เรื่อง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ผู้เขียนขอเล่าพื้นฐานของชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจ ให้แก่ผู้อ่านเสียก่อน จะได้ทำความเข้าใจภาพของความขัดแย้งของนาทุ่งเหนือ และดู การจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นศาสตร์และศิลป์ ต่อไป

ขอเริ่มต้นจากบ้านนาทุ่งเหนือ หมู่ที่ 16 ได้อพยพมาอยู่จากถิ่นเดิม บ้านหนองห้าง ซึ่งได้เสาะแสวงหาเดินทางมาตามธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2546 โดยมีนายสำราญ บุคดาวงค์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก เดิมบ้านนาทุ่งเหนืออยู่รวมกันกับบ้านนาทุ่ง หมู่ที่ 7 ต่อมาได้แยกหมู่บ้านออก เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ และครัวเรือน แออัด ประชากรเพิ่มมากขึ้น กรมการปกครองยังได้แยกบ้านนาทุ่ง หมู่ที่ 7 ออกเป็น 2 บ้าน คือบ้านนาทุ่งเหนือ หมู่ที่ 16 ปัจจุบันมีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายประสิทธิ์ วงษ์ภักดี ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมาจนถึงปัจจุบัน บ้านนาทุ่งเหนือ มีจำนวน 118 ครัวเรือน ประชากรรวมทั้งสิ้น 327 คน ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอ ประมาณ 13 กิโลเมตร มีเนื้อที่รวม 1,700 ไร่ ลักษณะทางสังคม บ้านนาทุ่งเป็นชุมชนที่อยู่รวมกันแบบเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติเป็นสำคัญ โดยชุมชนใช้ภาษาอีสาน (ลาว) ในการติดต่อสื่อสารร่วมกันในชุมชน

ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา และว่างจากการทำนาก็จะปลูกพริก ปลูกอ้อย เลี้ยงสัตว์

ต่อด้วยสภาพชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ บ้านนาทุ่งเหนือ เป็นชุมชนที่มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนหลังคาชิดติดกัน เนื่องจากมีที่ดินทำกินจำนวนน้อย และการขยายตัวของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับมีจำนวนประชากรแน่นหนา ตั้งอยู่บริเวณราบลุ่ม เป็นพื้นที่รองรับน้ำซึ่งไหลมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง ก่อนจะไหลลงสู่ลำแม่ น้ำห้วยทับทัน ซึ่งในฤดูฝนจะมีปริมาณน้ำมาก เกิดปัญหาน้ำท่วมที่นาของเกษตรกรแบบซ้ำซากเป็นประจำทุกปี ชุมชนบ้านนาทุ่ง มีวิถีชีวิต ผูกพันกับธรรมชาติ ป่าชุมชน ถัดจากแนวชายป่าออกมาเป็น ทุ่งนา ฝัมนา ที่มีความเป็นอาชีพเกษตรกร ตั้งแต่บรรพบุรุษมาช้านาน และส่วนใหญ่ก็ทำนาปลูกข้าว ที่หนึ่งปีมีครั้งเดียว ฤดูกาลเดียวเพราะสภาพฝนฟ้าตามธรรมชาติที่มีฤดูกาลเพียงครั้งเดียว หากฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลเหมือนครั้งอดีต ในปีนั้นก็ต้องรอ น้ำฝนจากธรรมชาติเพื่อเพาะปลูก และแต่ละปีก็ไม่ค่อยจะเหมือนกัน จึงยากต่อการคาดการณ์ว่าจะต้องเริ่มยังไงมีป่าชุมชนที่มีพื้นที่ประมาณ 700 ไร่ โดยมีลำห้วยทับทันเป็นสายน้ำหลัก ที่มีความอุดมสมบูรณ์ พืชพรรณธรรมชาติที่มี ทั้งไม้ยืนต้น ไม้เนื้อแข็ง ไม้ใช้งาน เป็นต้นชีวิตให้กับหลายชีวิต เป็นป่าชุมชนที่มีพรรณไม้นานาชนิด มีผัก มีเห็ด ที่ทุกคนมีความสุขกับการได้ออกจากบ้านเดินเข้าไปป่า เพื่อมาเก็บเห็ด มีทั้งเห็ดเผาะ เห็ดโคน เห็ดหลังงอก เห็ดเผาะ มีไม้ป่าที่เป็นอาหารตามฤดูกาล ไม้ผลที่กินหมาก กินผล

จุดกำเนิดความขัดแย้งที่ไม่มีใครอยากให้เกิดขึ้น

เราจำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจความขัดแย้งของบ้านเราก่อนว่าความขัดแย้งนั้นเริ่มมาจากอะไร ซึ่งหมู่บ้านนาทุ่งเหนือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำทางชุมชน ในช่วงเกิดการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน เลือกตั้งผู้นำท้องถิ่น/ท้องที่ ก็เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนตามมา เนื่องจากเมื่อมีการเลือกตั้งก็มีการแบ่งพรรคเป็นพวก เครือญาติพี่น้อง พอแพ้การเลือกตั้งก็ไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น ไม่เข้าร่วมประชุมไม่ถึงร้อยละ 50 ไม่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านเลย (เอาหูไปนาเอาตาไปไร่) และการไม่ให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรมในชุมชน

แน่นอนอยู่แล้วว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำของชุมชน ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงคณะทำงาน คณะกรรมการหมู่บ้านส่งผลทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนของเรา

โดยสมาชิกสภาผู้นำชุมชนบ้านนาทุ่งเหนือ ท่านหนึ่งได้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า “ย้อนหลังเมื่อปี 2556 ท่านผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง ได้มีการเปลี่ยนแปลงคณะทำงาน และเกิดข้อร้องเรียนเรื่องกองทุนหมู่บ้าน โดยร้องเรียนไปที่นายอำเภอห้วยทับทัน มีเนื้อหาใจความว่าผู้ใหญ่และคณะทำงานเก็บเงินสมาชิกมาชำระ แต่ไม่ไปดำเนินการปิดงบกองทุนทางเจ้าหน้าที่ได้เรียกผู้ใหญ่ไปสอบถามข้อเท็จจริงถึงเรื่องที่ถูกชาวบ้านมาร้องเรียน”

หลังจากนั้น ท่านผู้ใหญ่ท่านนั้นก็ได้ให้ข้อมูลกับทางอำเภอว่า ได้เก็บเงินจากสมาชิกกองทุนไว้จริง แต่สมาชิกมาชำระเงินแค่เพียงบางส่วนเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 40 ของสมาชิกที่มาชำระจึงไม่สามารถขับเคลื่อนกองทุนได้ จากนั้นทางอำเภอได้ให้เจ้าหน้าที่จากพัฒนาชุมชนมาชี้แจง

กับชุมชนว่าสาเหตุของปัญหาเกิดจากอะไร ชาวบ้านจึงเพิ่มความมั่นใจ และเชื่อถือคณะกรรมการชุดใหม่มากขึ้น ซึ่งคณะกรรมการชุดใหม่มาจากทุกภาคส่วนในชุมชน เป็นที่ยอมรับแก่ชุมชนมากยิ่งขึ้น ทำให้ขับเคลื่อนปิดบกองทุนได้สำเร็จ

“เรื่องที่ 2 เรื่องกองทุนธนาคารข้าวเปลือก เนื่องจากคณะกรรมการมารับช่วงต่อจากคณะกรรมการหมู่บ้านชุดก่อน เก็บข้าวเปลือกปีแรกได้ 5 ตันกว่า ชาวบ้านก็เห็นว่าคณะกรรมการเอาข้าวออกไปไหน ทำไม่ได้ ข้าวเปลือกมีจำนวนน้อยลง”

จากเหตุการณ์ร้องเรียนนี้ ทางหมู่บ้านก็หาแนวทางแก้ไข คือเอาเข้าที่ประชุมเพื่อชี้แจงการทำงานในแต่ละปี โดยขอมติที่ประชุมอ่านรายชื่อผู้ไม่คืนและพยายามทำงานให้โปร่งใสมีการลดดอกเบี้ยให้อุ่นใจให้สมาชิกได้มาคืนให้สมาชิกได้มาคืนให้กับธนาคารข้าวเปลือกเพื่อจะได้ขับเคลื่อนให้เป็นหนี้ปัจจุบัน จนปัจจุบันนี้ คณะทำงานมีข้าวในยุ้งฉางให้สมาชิกได้กู้ยืมถึง 18 ตัน จึงทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจมากขึ้นสามารถทำงานต่อไปได้ หมู่บ้านนาทุ่งเหนือกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งในที่สุด

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2561 ชาวบ้านนาทุ่งเหนือหมู่ที่ 16 จัดตั้งเป็นสภาผู้นำชุมชนขึ้น โดยสภามาจากทุกภาคส่วนในชุมชน ซึ่งในการจัดตั้งสภาในครั้งแรกมีสมาชิกทั้งหมดที่เข้าร่วม 40 คนและกลุ่มตัวแทนเยาวชน 10 คน เพื่อดำเนินจัดกิจกรรมโครงการชุมชนนำอยู่นาทุ่งเหนือร่วมกัน

แต่เกิดการขัดแย้งจากกลุ่มเดิมทางการเมือง ซึ่งเป็นสภาผู้นำชุมชนร่วมอยู่ด้วย สาเหตุคือการ “ไม่มาร่วมในกิจกรรม ไม่มาประชุมสภา แต่กลับไปพูดว่าสภาทำงานไม่โปร่งใส ไม่ชี้แจง พูดในทางที่ไม่ดี พูดให้คณะทำงานสภาในทางลบ โดยมีการขอทราบรายละเอียดในการจัดกิจกรรมในทุกกิจกรรม การใช้จ่ายการเงินทุกอย่าง”

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทางสภาผู้นำเองก็เอาปัญหาดังกล่าวเข้าที่ประชุมใหญ่ของชุมชนและเชิญพี่เลี้ยงหลักมาร่วมประชุมหาวิธีแก้ไขปัญหาในครั้งนี้ด้วย **ซึ่งสภาผู้นำก็ได้ทำเอกสารชี้แจงและนำบิลค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมมายืนยันในที่ประชุม และได้เชิญให้ผู้ที่กล่าวหาว่าคณะกรรมการทำงานไม่โปร่งใสเข้าร่วมเป็นสภา และทางสภาได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจอยากมาร่วมทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนตลอดเวลา**

จนตอนนี้มีคณะสภาร่วมขับเคลื่อนทั้งหมด 60 คน เป็นสัญญาณที่ดีมากขึ้นสำหรับการทำงานและทางสภาเองยังมีการประชุม พูดคุยกันในทุก ๆ เดือน คุยทุกเรื่อง ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อนำ

เข้าเวทีแก้ไขปัญหาพร้อมกัน สถานการณ์ความขัดแย้งจึงค่อย ๆ ลดลง มีการพูดคุยกันมากขึ้น และกลุ่มที่ขัดแย้งก็เริ่มเข้าร่วมพัฒนาชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมทางกาย ทำกิจกรรมกำจัดขยะร่วมกัน เข้าร่วมเวทีประชุม เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ไปด้วยดีค่ะ

12 มกราคม 2563

นาทุ่ง : วิถีชีวิตที่พึ่งพา
กับธรรมชาติ

นาทุ่ง : วิถีชีวิตที่พึ่งพาเกษตรกรรมชาติ

ชำนานาญ สุขเอิบ

“ชุมชนบ้านนาทุ่ง มีวิถีชีวิต ผูกพันกับธรรมชาติ ป่าชุมชน ถัดจากแนวชายป่าออกมาเป็น ทุ่งนา ฝืนนา ที่มีความเป็นอาชีพเกษตรกร ตั้งแต่บรรพบุรุษมาช้านาน”

ต่อจากนาทุ่งเหนือ เรามาดู หมู่บ้านนาทุ่งธรรมดากันบ้าง ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการใช้ชีวิต ควบคู่กับธรรมชาติ และการจัดการ ชยะของชุมชน

ชุมชนบ้านนาทุ่ง มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ ป่าชุมชน ถัดจาก แนวชายป่าออกมาเป็น ทุ่งนา ฝืนนา ที่มีความเป็นอาชีพเกษตรกร ตั้งแต่บรรพบุรุษมาช้านาน และส่วนใหญ่ก็ทำนาปลูกข้าว ที่หนึ่งปี มีครั้งเดียว ฤดูกาลเดียวเพราะสภาพฝนฟ้าตามธรรมชาติที่มีฤดูกาล เพียงครั้งเดียว หากฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล เหมือนครั้งอดีต ในปีนั้น ก็ต้องรอ น้ำฝนจากธรรมชาติเพื่อเพาะปลูก และแต่ละปีก็ไม่ค่อยจะ เหมือนกัน จึงยากต่อการคาดการณ์ว่าจะต้องเริ่มยังไงมีป่าชุมชน ที่มีพื้นที่ประมาณ 700 ไร่ โดยมีลำห้วยทับทันเป็นสายน้ำหลัก ที่มีความอุดมสมบูรณ์ พืชพรรณธรรมชาติที่มี ทั้งไม้ยืนต้น ไม้เนื้อแข็ง ไม้ใช้งาน เป็นต้นชีวิตให้กับหลายชีวิต เป็นป่าชุมชนที่มีพรรณไม้นานาชนิด มีผัก มีเห็ด ที่ทุกคนมีความสุขกับการได้ออกจากบ้าน

เดินเท้าเข้าป่า เพื่อมาเก็บเห็ด มีทั้งเห็ดเผาะ เห็ดโคน เห็ดหลังโงก เห็ดเผาะ มีไม้ป่าที่เป็นอาหารตามฤดูกาล ไม้ผลที่กินหมาก กินผล ที่คนสมัยก่อนแบ่งเขตในการเรียกป่าแต่ละเขตว่า อยู่ตรงไหน จุดใด เช่น ป่าข้าวผาย ท่าควาย ขอนอีป่า หนองขี้หมู ดงวังสิม ผึ่งชัน ท่าเกวียน ท่ากะโปก ลึกๆ ลงไปหน่อย ก็จะเรียกชื่อเป็น บุ่ง เช่น บุ่งหวาย เพราะแต่ละจุดมันก็จะมีที่ให้จดจำว่าเป็นบริเวณไหน ยิ่งไง ก็จะมีจุดให้สังเกตที่แตกต่างกัน เช่น ขอนอีป่า ณ จุดบริเวณแถบๆ นี้ ก็จะเป็นผึ่งห้วย ริมห้วย ที่จุดเป็นที่ทอดแห หาปลา กัน เมื่อน้ำเริ่มนิ่งหรือน้ำเริ่มลดลง ชาวบ้านละแวกนี้ก็จะพากันมาหาปลา กัน ในรูปแบบที่แต่ละคนถนัด หรือ เชี่ยวชาญ อย่างลุงที่บ้านข้างๆ แกชอบเข้าป่า หาปลา เก็บผัก เก็บของป่า พอถึงเวลา ก็ชวนไปด้วย “ลุงๆ วันนี้ไปห้วยบ่อ ถ้าบอกว่าไป ลุงก็จะบอกห่อข้าวไปนำเด้อ” แล้วก็เตรียมอุปกรณ์ออกจากบ้านเดินเข้าป่า ประมาณ สาม สี่ กิโลเมตร ก็เข้าถึงแนวป่า ข้าง ๆ ทางก็เป็นต้นไม้ สุ่มทุม เป็นพุ่ม เป็นกอ สูงบ้างต่ำบ้าง ส่วนตรงทางเดินก็จะออก เตียนๆ โลงๆ เป็นแนวสำหรับเดินเท้าเข้าป่า เสียงนก เสียงกา เสียงจ๊กจั่น เรไร ร้องประสานเสียงกัน ถ้ามีออกนอกแนวทางเดินก็จะมี กิ่งไม้ เถาวัลย์ รกๆ ทึบๆ ขวางเดินไม่ค่อยจะได้ หลานที่ยังไม่เชี่ยวชาญเรื่องเดินป่า ก็จะเดินตาม ลุงไปเรื่อยๆ ตามประสา แต่ก็มีบางครั้ง ที่แอบนอกเส้นทางบ้าง แต่ก็ก็ยังหากันจนเจอ ลุง..... มิ่งไปทางใด ก็จะแอบๆ ซุ่ม บ้าง ตามประสา แต่ก็ไม่รอดสายตาและหูฟังที่แสนจะดีของลุงอยู่ดี แต่บางครั้งก็จะโดนแกดั่งกลับคืนบ้าง “ออ เดี่ยวมิ่งหลงป่าอยู่นี้ได้กินข้าวลิงเด้อ.....” หลานกะต้องรีบออกมา แล้วก็มีเสียง ข้าๆ นิดๆ มีแกล้ง มีหยอกล้อ กันไป พอถึงผึ่งริมห้วย ลุงก็เริ่มเปลี่ยนเสื้อผ้า เตรียมตัว จัดแจงเครื่องมือ อุปกรณ์ จับปลา อย่างแห นั่งรอ ซุ่มเงียบๆ เพื่อจะมองบนผิวน้ำ ว่ามีปลาหรืออะไรแวบ..... ขึ้นมาบนผิวน้ำ ซึ่งจะมีความชำนาญ สายตาไว สามารถแยกแยะออกว่า มีปลาตัวประมาณไหน ใล่ล่มาบนผิวน้ำเป็นวงๆ ถ้าเกิดมีก็จะแหวี้ยงแห ลงทันทีแล้วตามด่าลงไป เพื่อกดตีนแหให้ทัน

ยิ่งถ้าเป็นปลาตัวใหญ่ยิ่งต้องไว ก็จะต้องดู ตัวว่าย จนแน่ใจว่า
 ครบปิดหมดแล้ว ก็ค่อยๆ ไล่ดำเพื่อหาดูว่ามีปลาติดหรือเปล่า
 ผมนี้ยอมเลย แกกสั้นหายใจ ดำน้ำได้นานจริงๆ แบบไม่ต้องมี
 ถึงออกซิเจนเลยแม้แต่น้อย แหมๆ.....ยิ่งจังหวะไหนที่เจอปลาตัวใหญ่ติด
 ฮ่า.....ฮ่า..... มึงไม่รอดแน่.....น้ำนี่วนไปวนมา
 จนน้ำขุ่นเลยที่เดียว เพราะต้องทั้งดำทั้งจับทั้งไล่ หลาน.....ลุงๆ ได้หรือยัง
 โอ้ย.....มันไวๆ ตัวใหญ่.....จับบ่อทัน โอ้ผมก็รอดแล้ว รอดอีก
 เมื่อไหร่จะโผล่มาสักตัว แหม....มันจับยากนะ บนบกยังจับยากเลย
 สำหรับผม แล้วในน้ำหละ มันก็ยากไปใหญ่สิ แต่พอได้ยินเสียงตีน้ำพักใหญ่
 แล้วค่อยๆ สงบลง วิตตตต.....ตบ.....เข้า.....ฟ้าจับๆ
 โอ้.....ผมก็รีบสริบรับ กระโดด ตะครุบ กิ่งไม้ โบกหญ้า ผมไม่รู้เลยครับ
 รู้แต่ว่าต้องรีบจับแล้วทำให้แน่น รีบวิ่งเอาไปใส่ “ช่อง” (มันคืออุปกรณ์
 สำหรับเก็บปลาที่सानมาจากไม้ไผ่) ได้แล้วมือนี่ และมันก็มีตามมาเรื่อยๆ
 ซ่อนบ้าง ตองบ้าง เนื้ออ่อนบ้าง อีไทบ้าง ขาวบ้าง กดบ้าง โส มันมีเยอะจริงๆ
 อยู่ไปอยู่มากก็ชักจะเริ่มหิว มือเที่ยงก็เริ่มต้นจัดแจง ปลาที่ได้มาบางส่วน
 ก็ถูกเอามาหนึบเพื่อปิ้ง ก่อไฟกองเล็กๆ เชื้อเพลิงก็เยอะแยะ
 แป๊บเดียวก็ได้กิน เหนื่อยๆ หิวๆ กินข้าวอยู่ที่ท่ามกลางป่า มันช่างอร่อยจริงๆ
 มีปลาปิ้ง มีพริก เกลือ มีปลาร้าห่อใบตองอู่นๆ ออกมาจากกองไฟ
 สูดยอดอาหาร และจุดตรงนี้จะมีความพิเศษอยู่ตรงที่ว่า ริมฝั่งห้วย
 ที่ปกคลุมไปด้วยต้นไม้ ไม้ไม้ที่เขียวชอุ่ม เย็น ด้านล่างบริเวณเหง้า รากไม้
 ก็จะมีบ่อน้ำเล็กๆ ที่ ชีมออกมาและไหลเวียนอยู่ตลอดเวลา
 เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่ใครๆ ได้ ดื่มกิน จะรู้สึกเย็น สดชื่น กลิ่นหอม
 จากรากไม้ตามธรรมชาติที่ใส่สะอาดไม่มีสารพิษ มลพิษใดๆ อย่างน่าอัศจรรย์
 ที่ธรรมชาติได้ให้มา ผืนป่าแห่งนี้เป็นครัวที่มีสารพัดอย่าง ที่คอยหล่อเลี้ยง
 ชีวิตมาหลายชั่วอายุคน ไม่มีอาหาร ก็เข้ามา ไม่มีบ้านก็เข้ามา ไม่มีหลังคา
 ก็เข้ามา ไม่มีเชื้อเพลิง ก็เข้ามา ถัดออกมาจากแนวชายป่าก็จะเป็น ทุ่งนา
 นาข้าวที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการทำนา ผืนดินที่ไม่มีพิษภัย

สารเคมีตกค้าง ชาวนาได้สัมผัส ไรดิน กลิ่นโคลน สาบควายจากท้องทุ่ง พันธุ์ข้าวมีหลายสายพันธุ์แต่ด้วยปัจจุบันที่ กระแสทุนนิยมและโลกของธุรกิจที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สายพันธุ์ข้าวต้องถูกลูกกลืนหายไป จากชุมชน

แน่นอนว่าอาชีพดั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษ คืออาชีพทำนามีทำสวนบ้าง แต่ไม่ได้ใหญ่โต และเมื่อหมดจากฤดูทำนา สมัยก่อนก็ไม่มีอาชีพเสริมอะไรมากมาย อยู่กันแบบวิถีชีวิตพอเพียง ไม่มีหนี้สิน การศึกษายังไม่มีเข้ามามากนัก มีการจักสาน ทำของกิน ของใช้ ภายในบ้านผู้ชายก็มีต่อเติม เสริมสร้างที่อยู่อาศัย เพื่อให้เป็นหลักเป็นแหล่ง ไม่ได้พึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไป เพราะมีทรัพยากรมากมาย เช่น ต้นไม้ ที่ใช้สร้างบ้านเรือน เด็กๆ ก็ละเล่นไปตามประสา จากการขยายตัวและการพัฒนาเข้ามา ทำให้มีทางเลือกที่จะทำเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม เพื่อสร้างรายได้ และให้สามารถอยู่รอดบน สภาวะเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่ต้องปรับเปลี่ยน อย่างรวดเร็ว มีข้าวเป็นอาหารหลัก และข้าวเหนียวที่ภูมิปัญญาชาวบ้านได้นำมาประยุกต์ เพื่อเป็นขนมของกิน ตามความเป็นอยู่ เช่น ขนมข้าวตอดหมา ที่มีส่วนผสมของ รากพืชที่เมื่อนำมาผสม แล้วนำไปปิ้ง จะมีความหอมชวนกิน และอีกหลายๆ อย่างที่เป็นความคิดและถูกถ่ายทอดมา เมื่อรายได้ เริ่มไม่พอ รายจ่าย ชุมชนบ้านนาทุ่ง ก็เริ่มมีอาชีพเสริมเช่น ปลูกมัน ปลูกอ้อย ปลูกปาล์ม ปลูกยางพารา และพืชไร่ อื่นๆ บ้างก็มีเลี้ยงวัว เลี้ยงควายแต่ปัจจุบันควายน้อยมาก ที่จะพอช่วยเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และชุมชน และเมื่อการศึกษาได้รับการพัฒนา หนุนเสริม ก็ทำให้คนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาที่หลากหลาย บ้างก็ศึกษาเล่าเรียนจนมีอาชีพ บ้างรับราชการ บ้างเป็นพนักงาน บ้างมีธุรกิจ ส่วนครอบครัวไหนบ้านไหนไม่ค่อยจะมีทุน เพื่อให้ลูกหลานได้ศึกษาต่อ ก็ต้องมีการอพยพโยกย้าย เพื่อไปขายแรงงานต่างถิ่นบ้าง ตามสถานภาพของครอบครัว

ความสุขของชุมชนบ้านนาทุ่ง และคนในชุมชน ที่ยังมีความเป็นอยู่ที่ดี มีการพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมไม้ ร่วมมือกันในการพัฒนาบ้าน และชุมชนด้วยความไว้วางใจของคนในชุมชน โดยการนำของผู้นำคนปัจจุบันคือ นายสามารถ วงษ์ภักดี โดยตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน และมีผู้นำหมู่บ้านที่คอยช่วยเหลือ จากหมู่บ้านหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ในเขตการปกครองของท้องถื่น องค์การบริหารส่วนตำบลผักไหม ที่เป็นจุดจัดการชุมชนนำอยู่ บ้านนาทุ่งหมู่ 7 เป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านที่ยังไม่มีโครงการชุมชนนำอยู่จากจุดจัดการ ซึ่งเดิมได้ดำเนินการมาแล้ว 12 หมู่ คงเหลืออีก 5 หมู่ เมื่อจุดจัดการชุมชนนำอยู่ได้พัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง บ้านนาทุ่งจึงเกิดการเริ่มต้นอยากพัฒนา เริ่มก่อตัวเกิดมาเป็นสภาผู้นำชุมชนบ้านนาทุ่ง หมู่ 7 ซึ่งแนวคิดการพัฒนาให้เกิดเป็นสภาเหมือนหลาย ๆ หมู่บ้านที่ได้มีการพัฒนาขึ้นมา ผู้นำที่เปิดใจและพร้อมที่จะเรียนรู้ในการพัฒนา โดยการนำของ นายสามารถ วงษ์ภักดี จึงมีการพูดคุย และเปิดการพัฒนาโดยมีเวทีประชาคม เพื่อแจ้งให้ชุมชน และลูกบ้านได้รับทราบแนวทางการเป็นมาความเป็นไป ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างมีส่วนร่วมในเวทีประชาคม เพื่อขับเคลื่อนชุมชนนำอยู่ ลูกบ้าน ออ.....แล้วมันต้องแฮ็ดจังได้หละ.....จุดจัดการก็หนุนเสริมกระบวนการโดยมีพี่เลี้ยงคอยหนุนเสริมอย่างใกล้ชิด เรียกว่าอยู่กับชุมชนเลย.....จั้น ก็เกิดผู้ก่อการโดยแกนนำหลัก โดยมี นายสามารถ วงษ์ภักดี ผู้ใหญ่บ้าน นายทอง จันทร์แจ้ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นาย คำสอน วงษ์ภักดี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายขจัดภัย สิทธิธรรม ส.อบต แล้วก็ชวน กรรมการหมู่บ้าน ผู้แทนกลุ่มองค์กรในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เด็กและเยาวชน จิตอาสา มาช่วยกันขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้าน อยากจะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่นำอยู่ เริ่มมีเพื่อนมีคนมาช่วยกันทำงานมากขึ้น

ไอ้.....แล้วสิ.....ซักจะเริ่มสนุกกับการมีส่วนร่วมแล้ว แหละสิ

ได้พูด ได้คิด ได้แสดงออก ได้เรียนรู้ เริ่มมีโครงสร้าง เริ่มแบ่งบทบาท เริ่มแบ่งหน้าที่ และเริ่มที่จะหาข้อมูล แรกๆ ก็ยังมองไม่ค่อยออกว่าจะมาคุยอะไรกัน จะเอาอะไรมา เมื่อกระจายการทำงานออก โดยการแบ่งกันหาข้อมูลของชุมชนในแต่ละคุ้ม โดยมีการคัดเลือกหัวหน้าคุ้ม ซึ่งมีทั้งหมด 5 คุ้ม อ่า.....ได้แล้วครับ ลุยกัน ก็ลงเก็บข้อมูลกันในแต่ละครัวเรือน และข้อมูลของคุ้มแต่ละคุ้ม เมื่อได้มาแล้วก็นำมารวมกันเกิดเป็นข้อมูลระดับคุ้ม เมื่อนำมาสรุปรวมกันคุยกันแลกเปลี่ยนกันเกิดขึ้นมาเป็นข้อมูลระดับหมู่บ้าน เหมือนจะยังไม่เข้าที่เข้าทาง ไม่รู้ตัวรู้สาย เยอะแยะไปหมด “อืม.....ยังไงดีหละ “ นายสามารถ วงษ์ภักดี มองแล้วคิด จึงเริ่มมีการจัดหมวดหมู่ จัดแบ่งลักษณะของข้อมูล เกิดเป็นด้านๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ บ๊ะ.....ด้วยความปั่นป่วนมาสักกระยะหนึ่ง ผู้นำ แกนนนำ เริ่มมองเห็นสภาพของชุมชน รับรู้ความเป็นไป เป็นมาของชุมชน ทั้งส่วนที่เกิดปัญหา ส่วนที่ต้องพัฒนา มองเห็นต้นทุน มองเห็นทรัพยากรของตนเองที่มีอยู่ รู้จักปัญหาของตนเอง จึงนำมาตั้งอย่างเป็นระบบ คิดและทำอย่างเป็นระบบ เกิดเป็นแผนชุมชนแต่ละด้าน แล้วช่วยกันเลือกประเด็นปัญหาที่อยู่ใกล้ตัวและมีผลกระทบ จึงเกิดความต้องการที่จะแก้ไขปัญหามาของตัวเอง และชุมชน ทำให้แกนนำและผู้นำที่มาร่วมตัวกันเกิดเป็น

สภาผู้นำชุมชนบ้านนาทุ่ง และได้เริ่ม
แก้ปัญหาของชุมชน โดยเลือกประเด็นปัญหา
ในการจัดการขยะที่มี ทั้งในชุมชนและตามที่
สาธารณะรวมถึงป่าชุมชนที่มีการเข้าไปใช้
ประโยชน์จากผู้คนจำนวนมากหลายหมู่บ้าน
จุดจัดการระดับตำบล ซึ่งนำโดยท่านนายก
จันทรา หาญสุทธิชัย จึงได้เกิดการหนุนเสริม
อย่างเต็มระบบเกิดกลไก สภาผู้นำชุมชน
ในการเรียนรู้และพัฒนาชุมชนไปด้วยกัน
พร้อมเครื่องมือให้ชุมชน อย่างเป็นระบบ
ตั้งแต่พี่เลี้ยง ต้นไม้ปัญหา บันไดผลลัพธ์
แบบประเมินชุมชน ประเมินสภาทำให้ทุกคน
สนุกและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนา
ตนเองและชุมชนไปด้วยกัน

12 มกราคม 2563

ผักไหมใหญ่ : หมูบ้านนี้
ลดใช้สารเคมีในนาข้าว

ผักไหมใหญ่ : หมู่บ้านนี้ลดใช้สารเคมีในนาข้าว

จักกฤษณ์ พิศเพ่ง

**“ทำไมเดี๋ยวนี้ บ้านผักไหมใหญ่ เขาไม่เผาตอซังข้าวเหมือน
เมื่อก่อนแถมยังปลูกพืชหลังการทำนาอีก ดีจังนะ”**

คำถามของผู้คนที่แวะเวียนผ่านเข้าไปในหมู่บ้านอยู่เรื่อยๆ ซึ่งก็ได้คำตอบจากสภาผู้นำชุมชนบ้านผักไหมใหญ่ว่า เดี่ยวนี้หมู่บ้านเราเป็นหมู่บ้านที่ลดใช้สารเคมีในนาข้าว เราต้องปลูกพืชบำรุงดินและไม่เผาตอซังข้าวตามกฎหมายที่ทุกคนร่วมกันสร้างและใช้บังคับกันมาเป็นเวลา 3 ปีแล้ว

บ้านผักไหมใหญ่ หมู่ที่ 4 ตำบลผักไหม อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) พื้นที่ในการทำนา ประมาณ 1,200 ไร่ มีอาชีพเสริมคือ การเลี้ยงสัตว์ โค-กระบือ และในผู้สูงอายุจะมีการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม เป็นสังคมชนบท เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอ ประมาณ 15 กิโลเมตร เป็นชุมชนที่ยังมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ มีกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน สภาพหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาจากองค์กร หน่วยงาน มากมายนัก มีเพียงโครงการที่ภาครัฐให้การสนับสนุนตามนโยบายภาครัฐเท่านั้น และยังมีปัญหาต่างๆ ที่คนในชุมชนยังประสบอยู่มาก เช่น ปัญหานี้ล้นในครัวเรือน ปัญหาการใช้สารเคมีในการทำนา ปัญหาการดื่มสุราของคนในชุมชน ปัญหาการเล่นการพนัน ปัญหาการสูบบุหรี่ ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อสุขภาวะที่ดีในชุมชน ปัญหาการทะเลาะวิวาท รวมถึง

ปัญหาความไม่แน่นอนต่างๆ ในหมู่บ้านที่มีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ มากมาย แต่คนในหมู่บ้านยังไม่ได้มองว่าเป็นปัญหาสำคัญ และยังไม่ได้มีแนวทางแก้ไขแต่อย่างใด

ย้อนกลับไป เมื่อ 3 ปีก่อน องค์การบริหารส่วนตำบลผักใหม่ ได้ชวนหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการชุมชนน่าอยู่ ซึ่งผู้นำและชาวบ้านก็ไม่รู้จักว่าเป็นโครงการอะไร มาจากหน่วยงานไหน องค์การบริหารส่วนตำบลผักใหม่ ได้เชิญผู้นำ 3 คน คือ ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภา อบต. เข้าไปร่วมรับฟังว่าโครงการชุมชนน่าอยู่ เป็นแบบไหน และทำงานกันอย่างไร โดยแรกๆ ก็ยุ่งงงๆ เมื่อได้ดูคลิปวีดีโอการขับเคลื่อนหมู่บ้านของสภาผู้นำชุมชนบ้านหนองกลางดง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และสภาผู้นำบ้านสำโรง จังหวัดสุรินทร์ จึงพอเริ่มเข้าใจในกระบวนการทำงานโดยมีสภาผู้นำชุมชนเป็นคนขับเคลื่อน

ในการประชุมชักชวนทำความเข้าใจในวันนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลผักไหม แจกแจงว่าได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ 1 คน ประจำ 1 หมู่บ้าน เพื่อร่วมเรียนรู้ และขับเคลื่อนงานชุมชนน่าอยู่ไปพร้อมกับคนในชุมชน เรียกว่า พี่เลี้ยงโครงการชุมชนน่าอยู่ โดยในช่วงแรกพี่เลี้ยงก็พาชาวบ้านลงมือทำกิจกรรม ทั้งการสำรวจข้อมูล การสรุปข้อมูล การวิเคราะห์ และค้นหาปัญหาโดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่ การคัดเลือกปัญหาของชุมชน เพื่อทำการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเยอะแยะมากมาย เรียกว่า ชวนปวดหัวกันเลยทีเดียว

ในปีแรกนี้ ปรากฏว่าเมื่อชาวบ้านเห็นข้อมูลปัญหาต่างๆ ของหมู่บ้าน จึงได้เลือก **ปัญหาการใช้สารเคมีในการทำนา** เพื่อนำไปเป็นประเด็นในการแก้ไข โดยใช้สภาผู้นำชุมชนเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงาน เนื่องจากเห็นว่าข้อมูลการใช้สารเคมีทั้งปริมาณและมูลค่ามีจำนวนมาก เรียกว่าพอเห็นข้อมูลแล้วก็ตกใจกันทั้งหมู่บ้าน บางคนถึงกับตั้งคำถามว่า นี่หมู่บ้านเราใช้สารเคมีกันมากขนาดนี้เลยหรือ เพราะมีค่าใช้จ่ายหลายแสนบาทต่อปี ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่เยอะมากสำหรับชุมชนพร้อมกันนั้นก็คัดเลือกสภาผู้นำชุมชน โดยใช้กรรมการหมู่บ้านชุดเดิมที่มีอยู่ และคัดเลือกเพิ่มเติมจากแกนนำตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ได้สภาผู้นำชุมชนหมู่บ้านผักไหมใหญ่ จำนวน 40 คน และได้ประชุมแบ่งงานและมอบหมายหน้าที่กันทำงาน เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนงานโครงการชุมชนน่าอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง เพราะตอนแรกเข้าใจว่า สภาผู้นำชุมชนจะจัดตั้งขึ้นเป็นชุดเฉพาะกิจ เพื่อขับเคลื่อนโครงการ

สภาผู้นำชุมชนบ้านผักไหมใหญ่ หมู่ที่ 4 ก่อตัวโดยมี คณะกรรมการหมู่บ้าน 15 คน เป็นหลักในการก่อตั้ง ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภา อบต. และรับสมัครสภาผู้นำชุมชน เพิ่มเติมจากกลุ่มต่างๆ เช่น หัวหน้าคุ้ม กลุ่มสตรี ผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ และกลุ่ม อสม. โดยในช่วงแรก มีสภาผู้นำ จำนวน 35 คน ที่ปรึกษาจำนวน 5 คน รวมทั้งหมด 40 คน มีโครงสร้างสภาผู้นำชุมชนคือ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานสภาผู้นำชุมชน สมาชิก อบต. เป็นรองประธานสภาผู้นำ 2 คน และกรรมการหมู่บ้านทุกฝ่าย เป็นคณะกรรมการสภาผู้นำชุมชน โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ กันอย่างชัดเจน มีหน้าที่ปฏิบัติตาม กฎ กติกา ของสภาผู้นำชุมชน ทั้งการเป็นต้นแบบการปฏิบัติตามกฎกติกา และการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน

สภาผู้นำชุมชนบ้านผักไหมใหญ่ มีแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อให้สภาผู้นำชุมชนเข้มแข็ง และขับเคลื่อนงานได้ดีขึ้น คือ การสร้าง การมีส่วนร่วมในสภาผู้นำชุมชน การเพิ่มศักยภาพของสภาผู้นำชุมชน ให้มีจิตสำนึกสาธารณะ รักบ้านเกิด เสียสละ เป็นต้นแบบ สามารถออกแบบ การติดตามประเมินผลข้อมูลได้

เมื่อได้สภาผู้นำชุมชน และได้ประเด็นที่จะขับเคลื่อนโครงการแล้ว สสส. ได้สนับสนุนงบประมาณมาขับเคลื่อนโครงการ เราก็ลุยทำงาน ตามแผนการดำเนินงานโครงการชุมชนน่าอยู่ ชนิดที่เรียกว่าเข้มข้นและ ต่อเนื่อง เพราะเนื่องด้วยถึงฤดูกาลทำนาแล้ว ทั้งกิจกรรมก็ทำเกือบทุกสัปดาห์ ทั้งภาระที่ต้องทำนาทางบ้านก็มี ช่วงแรกจึงได้รับสมัครคนเข้าร่วมโครงการ ได้จำนวน 41 คน ในขณะนั้น มีกติกาว่าใครสมัครเข้าร่วมโครงการ จะต้องทำนาปลอดสารเคมีจำนวน 2 ไร่ขึ้นไป ชาวบ้านก็กลัวๆ กลัวๆ เพราะแต่ก่อน เคยทำแบบใช้สารเคมีกันเป็นประจำอยู่แล้ว กลัวหลายเรื่อง เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องค่อนข้างแปลก ใหม่ และไม่เชื่อว่าจะสามารถทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้

สภาผู้นำชุมชนและพี่เลี้ยงโครงการ ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันติดตามผลการดำเนินงาน ผลความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง สภาผู้นำชุมชนก็มีการประชุมทุกเดือน พี่เลี้ยงเอง เนื่องจากเป็นคนในพื้นที่ ตำบลผักไหมอยู่แล้ว ก็สามารถลงพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ชุมชนสามารถสรุปผลการดำเนินงานในปีที่ 1 ในประเด็นลดใช้สารเคมีในนาข้าวได้ และได้มีการคืนข้อมูล

ให้ชุมชนรับทราบถึงผลการดำเนินงาน ผลลัพธ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนโครงการในปีที่ 1 ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จในระดับที่คนในชุมชนน่าพอใจ เพราะสามารถลดการใช้สารเคมีในการทำนาได้ในระดับหนึ่ง

เราได้สำรวจข้อมูลที่เป็นสถิติด้วยนะ **ผลที่เกิดขึ้นที่น่าสนใจ** “เราเปรียบเทียบปี 61 กับปี 62 หมู่บ้านผักไหมใหญ่ลดใช้สารเคมีได้จำนวน 107,923 บาท เฉลี่ย ไร่ละ 248.74 บาท ลดใช้ปุ๋ยเคมีได้ จำนวน 130 กระสอบๆ ละ 50 กิโลกรัม คิดเป็น 6,500 กิโลกรัม ทำนาทั้งหมด 1,240 ไร่ลดการใช้เฉลี่ย ไร่ละ 5.24 กิโลกรัม ใช้สารเคมีเพิ่มขึ้น 995 บาท เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ไร่ละ 0.80 บาท” นอกจากคนในชุมชนจะลดค่าใช้จ่ายเรื่องสารเคมีแล้ว สิ่งก็ตามมาคือสุขภาพของคนในหมู่บ้านผักไหมใหญ่ที่สุขภาพดีไปด้วย

ผู้ใหญ่อรุณ สมบัติวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านผักไหม้หน่อใหญ่ และสภาผู้นำชุมชนหลักๆ เป็นคนที่มีความตั้งใจและอยากให้หมู่บ้านผักไหม้หน่อใหญ่เป็นหมู่บ้านนำอยู่ จึงได้ทุ่มเททั้งแรงกาย เวลา และด้วยกฎกติกาชุมชนที่มีอยู่ข้อหนึ่ง บอกว่า สภาผู้นำต้องทำตัวเป็นตัวอย่างในทุกๆ เรื่อง จึงเป็นทั้งแรงกดดันและแรงผลักดันให้สภาผู้นำชุมชน ต้องทำให้ได้ให้ชาวบ้านเห็น เกิดความศรัทธา เชื่อถือ และเข้ามาช่วยกันขับเคลื่อนหมู่บ้านให้เข้มแข็งต่อไป

สภาผู้นำชุมชนยอมรับเลยว่า เป็นงานที่ค่อนข้างหนัก เนื่องจากเป็นงานในเชิงวิชาการ ซึ่งมีทั้งการดำเนินกิจกรรม การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล คั้นข้อมูล การติดตาม การประเมินผล ต้องบอกเลยว่า สภาผู้นำชุมชนก็คือชาวบ้านเช่นเดียวกัน เมื่อเป็นงานในเชิงวิชาการทุกคนจึงไม่มีความถนัดเอาซะเลย แต่ด้วยความตั้งใจ ความทุ่มเทความเสียสละของสภาผู้นำชุมชนบวกกับการติดตาม เสริมพลัง ให้คำปรึกษาต่างๆ ของพี่เลี้ยงที่ต้องบอกว่า เกือบจะกลายเป็นคนในชุมชนบ้านผักไหม้หน่อใหญ่ไปอีก 1 คนนั้น ทำให้สามารถผ่านผลการดำเนินงานในปีที่ 1 มาได้ชนิดที่เรียกว่าเซอร์ไพรส์สุดๆ และมีผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงเป็นที่น่าพอใจของชุมชน ทำให้เกิดแรงกระตุ้นให้ชุมชนขับเคลื่อนงานในปีที่ 2 และปีที่ 3 ต่อไป

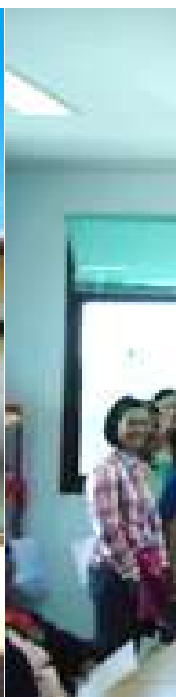
ปัจจุบันนี้ บ้านผักไหม้หน่อใหญ่ ขับเคลื่อนหมู่บ้านโดยใช้กลไกสภาผู้นำชุมชนเป็นหลัก เพราะสภาผู้นำชุมชน มีการรวมตัวกันอย่างเป็นรูปธรรม มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และล้วนแล้วแต่

ได้รับการคัดเลือกมาจากผู้นำจากกลุ่มต่างๆ ทุกกลุ่มในหมู่บ้าน ทำให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ในการขับเคลื่อนชุมชนในระดับที่สูงขึ้นมาก เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อก่อน จึงเรียกได้ว่า พลังของสภาผู้นำชุมชน ได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านผักไหมใหญ่อย่างเต็มตัว และเป็นหัวใจหลักของการทำงานในชุมชนแล้ว

10 มกราคม 2563

กลุ่มทอผ้าบ้านหาด
(ของดีในชุมชนที่ไม่ควรมองข้าม)

กลุ่มทอผ้าบ้านหาด (ของดีในชุมชนที่ไม่ควรมองข้าม)

รุณนี ทองแสง

สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นทุกชุมชนมีคือผ้าแต่ทว่า “ผ้าทอบ้านหาด” เป็นกลุ่มทอผ้าที่มีความโดดเด่น ทั้งด้านลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ ขั้นตอนการผลิตที่เขาได้ลงมือทำเป็นนั้นจะเน้นสีที่ได้จากธรรมชาติ ใช้เส้นไหมที่เป็นไหมบ้าน เนื้อผ้านุ่มน่าสัมผัส และอีกอย่างสมาชิกในกลุ่มของเขาก็เป็นคนในพื้นที่บ้านหาด มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างดีและที่สำคัญ การทอผ้าเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ชาวบ้านหาดเลือกทำเพื่อสร้างรายได้เสริม เขาจะลงมือทำช่วงหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าววนาปี ในช่วงนี้พวกเขาจึงมักใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ ด้วยการหากิจกรรมทำกันเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว

แต่ก่อนที่เขาจะมารวมเป็นกลุ่มกันในนาม กลุ่มทอผ้าตำบลผักไหม นั้น มีเรื่องราวที่น่าสนใจมาก โดยสมาชิกกลุ่มบอกกับผู้เขียนว่า “การทอผ้าของชาวบ้านหาดเริ่มมาตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย แต่จะยังไม่มีการรวมกลุ่มส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทอไว้ใช้เอง และเริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2518 แรกเริ่มมีสมาชิก 8 คน ทอผ้าอยู่ในหมู่บ้าน และในปี พ.ศ. 2536 ได้ไปเฝ้ารับเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ที่บ้านหนองเมย ตำบลเมืองหลวง และได้รับการถวายงาน และต่อมาได้รับเงินสนับสนุนจาก อบต.ผักไหม รวมกลุ่มกันก่อตั้งศูนย์ฝึกอบรมทอผ้าไหมตำบลผักไหม และยังคงทอผ้าอยู่ในหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อสมาชิกมีจำนวนมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2544 อบต.ผักไหม จึงได้จัดหาสถานที่ในอบต.ผักไหมให้เป็นสถานที่ดำเนินการจนถึงปัจจุบัน”

จากอดีตมาจนถึงปัจจุบันกลุ่มทอผ้า เขาได้พัฒนาและต่อยอดสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 65 คน ขยายการผลิตโดยชาวบ้านบางคนจะทอผ้าไหมอยู่ที่บ้านเพราะต้องเลี้ยงดูลูกหลานอยู่บ้าน บางคนมีลูกหลานที่มาเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลผักไหม เพื่อที่จะได้อยู่ใกล้ลูกหลาน ตอนเช้ามาส่งลูกหลานก็จะได้ทอผ้าในศูนย์ ตอนเที่ยงก็ไปให้น้ำวัว ควาย แล้วกลับมาทอผ้าต่อ พอถึงเวลาเลิกเรียน เวลาบ่ายสามโมงก็จะรับหลานกลับบ้านและก็จะกลับบ้านพร้อมลูกหลานด้วย เพราะต้องไปเอา วัว ควาย เข้าคอก และหุงหาอาหารกินในครอบครัว

“ผลิตภัณฑ์ก็จะมี ผ้าพื้นเรียบ ผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้า ผ้าไสร่ง ผ้าลายลูกแก้ว, ผ้าหางกระรอก พอผลิตเสร็จแล้วสมาชิกกลุ่มบอกว่า มีตลาดที่หลากหลายทั้งขายเองบ้าง มีคนมารับซื้อ รวมถึงการออกไปในงานแสดงสินค้าบ้าง (OTOP) ราคาที่ขึ้นอยู่กับลวดลายและความยากง่ายของการผลิต”

องค์ความรู้ด้านการย้อมสี ชาวบ้านจะใช้สีธรรมชาติได้มาจาก พันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นพันธุ์ไม้ที่ปลูกในชุมชนทั้งสิ้น หาไม่ยาก ได้แก่ ครั่ง แก่นเข เปลือกประดู่ เปลือกเค็ง ขนุน แก่นมะม่วงป่า ฯลฯ เป็นต้น แล้วนำมาผ่านกระบวนการตามขั้นตอนจนออกมาเป็นสีต่างๆ อาทิ สีเหลือง มาจากส่วนผสมของเปลือกมะม่วงและเปลือกมะหาด, สีม่วง ได้จากครั่งและน้ำด่าง, สีน้ำตาล มาจากเปลือกเค็งผสมเปลือกประดู่ เป็นต้น โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ผักไหม ในการให้ความรู้การย้อมสีธรรมชาติที่มีความสวยงามทุกปี

ด้านเทคนิคการทอ ชาวบ้านจะมัดหมี่ 3 ตะกอ เขี่ยเบา เขา ลายลูกแก้ว 4 ตะกอ และสามารถผลิตงานได้ทันต่อความต้องการ ของตลาดและเนื้อผ้าจากการทอด้วยกี่ จะมีโครงสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยเสาหลัก 4 เสา มีไม้ยึดติดกัน เป็นแบบดั้งเดิมที่ใช้มา ในอดีตและปัจจุบันยังนิยมใช้อยู่ เพราะก๊วชนิดนี้ใช้ทอผ้าที่มีลวดลาย ต่างๆ ได้ดีกว่าชนิดอื่นๆ ก๊วระตุกเป็นก๊วแบบใหม่ที่ได้วิวัฒนาการให้มี คุณภาพในการทอรวดเร็วยิ่งขึ้น

ส่วนลวดลายจะมี ผ้าลูกแก้วมัดหมี่ลายหมากจับน้อย 4 ตะกอล มัดหมี่ลายสร้างสรรค์ (ดอกไม้) มัดหมี่ลายโดมห้าผสมโดมเจ็ด มัดหมี่ลายโดมเจ็ด ผ้าสีธง มัดหมี่ลายแมงมุม หมี่ซิง มัดหมี่ลายผีเสื้อน้อย มัดหมี่ลายการบินไทย มัดหมี่ลายขอ มัดหมี่ลายดอกมะเขือ ลายน้ำไหล ลายต้นสน ซึ่งตอนแรกการมัดหมี่จะไม่มีลวดลายมากนัก จะเป็นหมี่ข้อเดียว และมีการพัฒนาการทอผ้าจากที่มีผ้าลวดลายน้อยทำให้มีลวดลายสีสันมากขึ้น และพัฒนาพัฒนาฝีมือการทอผ้าให้มีคุณภาพ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลผักใหม่ ในการให้ความรู้ พัฒนาลวดลาย เป็นที่ต้องการของตลาดทุกปี

สุดท้าย ผ้าไหมบ้านหาดเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณ ทั้งการทอและใช้แต่งกายตามวัฒนธรรมไทย โดยปกติแล้วมักจะทอไว้ใช้เอง หรือส่วนใหญ่จะนำไปเป็นของขวัญในงานแต่งงาน ผากญาติ ผากผู้อาวุโส ผากผู้ใหญ่ผู้ใหญ่ที่เคารพ นับถือ และมักจะได้รับคำชมจากผู้ได้รับว่า **“ไหมคุณภาพดี มาตรฐาน”** ตลอดทั้งรัฐบาลส่งเสริมให้คนไทยให้ผ้าไหมไทย แต่งกายผ้าไทย ทำให้เป็นที่นิยมกันมากในการทำไปตัดเสื้อ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ เดือนละ 6,000-10,000 บาท /คน/เดือน ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยไม่ต้องอพยพไปทำงานต่างถิ่น

ศูนย์เรียนรู้ ชุมชนพลังเกษตรสร้างส

ขสยามคูโบต้า - พักไหม

กลไกวิสาหกิจชุมชน
กับแนวคิดการรวมกลุ่ม
สร้างเครือข่าย และสร้างพลัง

กลไกวิสาหกิจชุมชน กับแนวคิดการรวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย และสร้างพลัง

ไพฑูรย์ ฝางคำ

เราได้เริ่มแนวคิด จากปัญหาของเกษตรกรในชุมชนตำบลผักใหม่ ที่ประกอบอาชีพทำนา แล้วต้องอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ ประกอบกับ ทุกวันนี้ภัยธรรมชาติรุนแรงและหลากหลายเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความ อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติต่ำ และระบบนิเวศน์เสื่อมโทรมลง แล้วยังสภาพพื้นที่เป็นดินร่วนปนทรายมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ทำให้เกษตรกร ในตำบลของเราต้องใช้ปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนมาก สิ่งก็ตามมาคือต้นทุน การผลิตที่สูง ผลผลิตต่ำ ผลผลิตไม่มีคุณภาพ ขายไม่ได้ราคา ทั้งยังส่วนใหญ่ เป็นเกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่ที่ออกรองน้อย ไม่มีอำนาจในการต่อรอง รายได้ ไม่พอกับรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นทุกวัน เกิดภาระหนี้สิน คุณภาพชีวิตแย่ลงทุกวัน

“จากปัญหาดังกล่าวก่อเกิดการรวมตัวกันของผู้นำเกษตรกร ที่คิดกว้าง มองไกล หัวใจใส ร่วมกันวิเคราะห์สภาพของปัญหาที่เกิดกับ เกษตรกรในพื้นที่”

พวกเราจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีทำใหม่ พัฒนาแหล่งน้ำ ประจำไร่นา พัฒนาระบบการผลิต สร้างเครือข่ายการผลิตและการตลาด ร่วมกันด้วยการสร้างพลังด้วยการใช้กระบวนการรวมกลุ่ม สร้างกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกัน ในการแก้ปัญหาของชุมชน โดยเน้นการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ โดยใช้กิจกรรมเป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนก่อให้เกิด การเกื้อกูลหนุนเสริมกัน ลดการเอาวัดเอาเปรียบจากนายทุน สร้างอำนาจ

ต่อรองในการที่ข้อปัจจัยการผลิตและการขายผลผลิต เป็นการช่วยเหลือ
เกื้อกูลกันเองภายในชุมชน เน้นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด
มาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด อาศัยประสบการณ์เดิม ร่วมกับ
นำเอาความรู้ใหม่ๆ ที่ได้จากการศึกษาอบรมดูงานจากที่ต่างๆ
มาปรับประยุกต์ใช้ ประสานบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาคีพัฒนา
ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนในการขับเคลื่อนค้อยทำไปที่ละอย่าง
ตามศักยภาพ

ผลงานของเราได้ทำการการพัฒนาอาชีพชาวนาดำบลผักใหม่
 สู้ความยั่งยืน ในรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่
 ด้วยการชักจูงวิสาหกิจชุมชนในการขับเคลื่อน ส่งผลทำให้ปัจจุบัน
 กลุ่มแปลงใหญ่ผักใหม่ มีสมาชิก 208 ราย มีพื้นที่การผลิตรวม 3.251 ไร่
 แบ่งเป็นแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ 72 ราย 653 ไร่ เป็นแปลงผลิตข้าวอินทรีย์
 2111 ไร่ และแปลงระยะปรับเปลี่ยนอีก 487 ไร่

ทางกลุ่มของเราได้หลักการสำคัญอยู่ทั้งหมด 6 ประการคือ
ประการแรก เราทำการรวมคน รวมกลุ่มเกษตรกร รวมพื้นที่ใช้กระบวนการ
 ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ โดยผ่านกระบวนการกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจ
 ชุมชน **ประการที่สอง** เราได้ปรับเปลี่ยนวิธีคิด โดยใช้กระบวนการ
 โรงเรียนเกษตรกร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ควบคู่กับการลงมือทำจริงในแปลง

ผ่านศูนย์เรียนรู้ชุมชนพลังเกษตรสร้างสุขสยามคูโบต้า-ผักใหม่ **ประการที่สาม** เราได้พัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ในการลดต้นทุน ด้วยการปรับปรุงบำรุงดิน ปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก จากนาหว่าน มาเป็นนาดำ นาหยอดข้าวแห้ง เอาใจใส่ดูแลทุกขั้นตอนตั้งแต่เตรียมดิน การเพาะปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยวเพิ่มผลผลิต สร้างคุณภาพ มาตรฐาน ผลผลิต **ประการที่สี่** เราได้พัฒนาคุณภาพ มาตรฐาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ด้วยการตรวจรับรองแปลงผลิตทุกแปลงตามศักยภาพของเกษตรกร แต่ละคน **ประการที่ห้า** เราได้เพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยเปลี่ยนรูปแบบ การขายเป็นการนำเอาผลผลิตที่ได้มาแปรรูปในรูปแบบเป็น เมล็ดพันธุ์ขาย สีแปรรูปเป็นข้าวสาร ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และสุดท้าย **ประการที่หก** เราได้เพิ่ม อาชีพ เพิ่มรายได้ โดยการปลูกพืชหลังนา พืชอายุสั้น พืชตระกูลถั่ว เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงวัว ควาย ไก่พื้นเมือง เลี้ยงปลาเป็นการใช้ประโยชน์ จากที่ดินให้เกิดความคุ้มค่า

แต่กว่าเราจะมาเป็นวันนี้ได้ก็ผ่านอุปสรรค ปัญหามากมาย **นานัปการ** ที่เกิดจากภายในชุมชนเองและที่เกิดจากภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นตัวคณะทำงานเอง จากตัวสมาชิกในชุมชน จากตัวระบบ และอีกหลาย ๆ ปัจจัย แต่เราก็ผ่านมาได้จนถึงทุกวันนี้ด้วยประสบการณ์ และการทำงานที่ไม่เคยหยุดนิ่งกว่า 21 ปี โดยยึดคติที่ว่า

“ปัญหาของชุมชนเรา ถ้าเราไม่แก้ แล้วจะรอให้ใครมาแก้”

“การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้”

“ลดต้นทุน พัฒนาคุณภาพและเพิ่มมูลค่าผลผลิต”

ด้วยการรวมกลุ่ม “พึ่งตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน” ส่งผลให้
เกษตรกรตำบลผักไหมของเรามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
อย่างเห็นได้ชัดเจน

14 มกราคม 2563

เจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน อบต. อบรมเกษตรกร

ดำเนินกิจกรรมรณรงค์การปลูกผักไหม (สวนชุมชน)

พิธีมอบรางวัล ผักไหมคุณภาพดี (รางวัลเกษตรกร)

เจ้าหน้าที่ อบต. อบรมเกษตรกร (สวนชุมชน)

ดำเนินกิจกรรมรณรงค์การปลูกผักไหม (สวนชุมชน)

เจ้าหน้าที่ อบต. อบรมเกษตรกร

ดำเนินกิจกรรมรณรงค์การปลูกผักไหม (สวนชุมชน)

พิธีมอบรางวัล ผักไหมคุณภาพดี (รางวัลเกษตรกร)

เจ้าหน้าที่ อบต. อบรมเกษตรกร

ดำเนินกิจกรรมรณรงค์การปลูกผักไหม (สวนชุมชน)

รายชื่อผู้ถ่ายทอดงานเขียนผ่านเรื่องเล่า

คำเพียง ร่องล้ามูล

สด วงษ์ภักดี

วารินทร์ กระสังข์

นันณภัทสรณ์ อิทสอน

ชำนาญ สุขเอิบ

จักกฤษณ พิศเพ่ง

รุณนี ทองแสง

ไพฑูรย์ ฝางคำ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น 123 ถ.มิตรภาพ อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002
โทรศัพท์ 0-4320-2100 มือถือ 09-9465-5115 ภายใน 44770
E-mail: kkuprinting@hotmail.com Website: <http://home.kku.ac.th/printingkku/>